

Kurderne

Et folk i Midt-Østen

Dogan Kilic -
Torstein Kongslie

DREYER

En bokserie om
TRUEDE FOLK

I en rapport om situasjonen for indianere i Brasil, som ble offentliggjort høsten 1979, går det tydelig fram at de vil være utryddet i løpet av en 20-årsperiode, dersom det ikke straks blir satt i gang hjelpetiltak.

Halldor Sigurdssons bok **Indianere i Latin-Amerika** setter dette problem i et historisk og aktuelt perspektiv.

Bokmål 09-03124-4 kr 34,-
Nynorsk 09-03133-3 kr 34,-

I løpet av 74 år ble tasmanerne tilintetgjort. Den siste tasmaner døde i 1876, men likevel er Olav Idsøes bok **ET FOLKEMORD – tasmanernes undergang** rykende aktuell. De krefter som truet dette naturfolket, er de samme kreftene som dagens naturfolk står overfor. Nettopp derfor er historien om tasmanerne viktig å lese i dag. Kan vi lære av den, og makte å snu utviklingen?

Bokmål 09-03120-1 kr 29,50
Nynorsk 09-03127-9 kr 29,50

DREYER

LIV. GEN. 423

(2)

13/03/2017

000 KIL KUR

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

DOGAN KILIC – TORSTEIN KONGSLIEN

Kurderne – et folk i Midt-Østen

DREYERS FORLAG - OSLO

Innhold

Landet	5
Hvem er kurderne?	6
Kjærligheten til landet	8
Kurdistan – landet der kurderne bor	10
Slik lever kurderne (del 1)	11
Språk og litteratur	11
Religion	15
Stammesystemet	16
Assyrerne i Kurdistan	18
Bryllup i Kurdistan	19
Landsbyliv	22
Næringsliv og naturrikdommer	29
Byer og byliv.....	33
Jordskjelv!	34
Ha takk Gud.....	36
En lang og blodig historie som ennå ikke er slutt (del 2)	39
Fra de eldste tider	40
Stadig nye erobrere	41
Den grå ulven og fjelltyrkerne	43
Barndomsminne fra Kurdistan	47
Forvisning og skolegang.....	51
Nord-Kurdistan under og etter den 2. verdenskrig.....	52
Kurderne i Iran	56
Kurderne i Syria	59
Kurderne i Irak og «de førti skrittene mot frihet»	60
Viyan	66
I landflyktighet	69
Fortsatt håp og optimisme	72
Å, Habur, Habur	75
Historisk oversikt.....	76
Omtale av forfatterne.....	77
Litteraturfortegnelse.....	78
Billedfortegnelse	79

Forord

Pakistanerne kommer fra Pakistan. Tyrkerne kommer fra Tyrkia. Det er ganske enkelt og greit. Men hva med kurderne? Det er et folk vi stadig hører mer og mer om. De sier at de kommer fra *Kurdistan*, men det er et land som vi ikke finner i atlaset.

Kurderne er et gammelt kulturfolk som holder til i et landområde som i dag er delt mellom fem stater: Tyrkia, Iran, Irak, Syria og Sovjetunionen. Det er kanskje ikke å undres over at en slik oppdeling av et folk skaper uro, dramatikk, spenning.

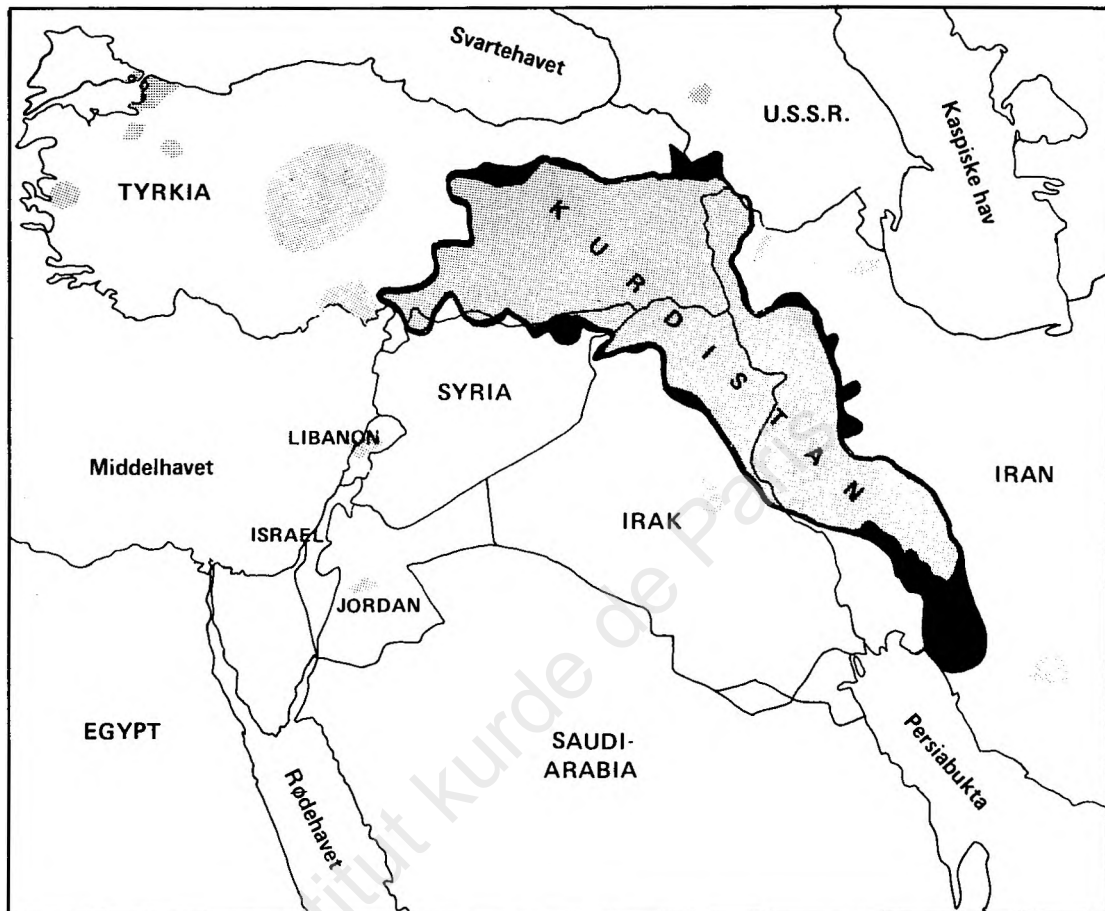
Kurderne har aldri villet bøye seg under fremmed herredømme, de har aldri villet oppgi sin egen livsform og kultur. I våre dager har dette ført til skarpe motsetninger og full krig i enkelte områder. I Iran var det nettopp med hjelp av kurderne at sjahen ble kastet i 1979, og som takk for det regnet de nok med å oppnå indre frihet. Men det motsatte skjedde. I Iran satte de nye makthavere inn en knusende offensiv mot de kurdiske styrker.

Slik er kurdernes historie full av stolte håp og bitre nederlag. De har i århundrer vært en "glemt nasjon". I dag får kurdernes kamp storpolitiske følger – som en av de eksplosive konflikter i Midt-Østen.

Kurdernes sak angår oss som medmennesker. Men den angår oss også fordi alt som skjer i Midt-Østens politiske heksegryte, kan få avgjørende betydning for verdensfreden.

Utgiverne

De skraverte feltene utenfor Kurdistan viser områder hvor det er rik bosetting av kurdere. I de sorte feltene bor kurdere assimilert med andre folkegrupper.

Nøyaktige tall på den kurdiske befolkningen er det ikke mulig å få. De landene som har delt Kurdistan imellom seg, har alltid oppgitt meget lave tall, kurdene selv opererer med høye tall.

Kurdernes statistikk

Tyrkia	: 11,5 mill.*
Iran	: 6 mill.
Irak	: 3 mill.
Syria	: 900 000
Sovjet	: 300 000
Kurdistan	: 21,7 mill.

Middle-East Yearbook 1979

Tyrkia	: 5 mill.
Iran	: 3 mill.
Irak	: 2 mill.
Syria	: 400 000
Sovjet	: 100 000
Kurdistan	: 10,5 mill.

* I tillegg kommer ca. 4 mill. kurdere som bor i Tyrkia utenfor Kurdistans grenser.

Landet

Med fjell og daler, juv og sletter
med fossende elver og krystallklare vann
med åkrer, sivgress og mektige trær
så rik og vakker du er!

Med arbeidsløse arbeidere
med menneskene – nakne og uten hus
rikmenn uten eiendom
så fattig og forlatt du er.

Brystet er fullt av sorg og sår
verk, og blod vil sprenges seg vei,
men ennå er det ikke kommet noen lege
så alene og venneløs du er.

Kniven skal åpne byllene
slik at blod og verk får renne vekk
og sårene gro –
så nedtyngt og uten håp du er.

Hemreş Reşo

HVEM ER KURDERNE?

Den kloke ministeren

For lenge, lenge siden hersket den grusomme kong Zohhak i det landet som nå kalles Iran. Hans folk ble kalt pisidiene. Fra skuldrene hans vokste det ut to ormer. Hver dag forlangte de å få hjernen fra to unge mennesker som føde. En klok minister greidde i lengden ikke å gå med på denne raskapen. I hemmelighet byttet han ut menneskehjernene med kalvehjerner. De ungdommene som ble reddet på denne måten, sendte han opp i fjellene for at de skulle være trygge for kongens vrede.

Disse menneskene er kurdernes forfedre.

De fem hundre jomfruene

På den tiden da den mektige, kloke og kvinnekjære kong Salomo hersket, hendte det en dag at kongen kalte sammen fem hundre av de mest trofaste divene sine. Disse divene var overjordiske vesener som tjente kongen. Salomo ba dem reise til Europa og komme tilbake med de fem hundre vakreste jomfruene de kunne finne. Divene gjorde som han hadde sagt, men på hjemveien ble de mer og mer sorgtunge jo nærmere de kom slottet. Divene var blitt glade i de fem hundre jomfruene, og jomfruene var blitt glade i divene.

Ved byporten fikk de imidlertid høre at den kloke og kvinnekjære kongen deres var død. Nå var de ikke lenger bundet av løftene sine. Divene tok hver sin jomfru og flyktet opp i fjellene.

Etterkommerne etter divene og jomfruene deres kalles kurdere.

Destana *Memê Alan*

Memê Alan er et 3000 år gammelt epos om det kurdiske folk. *Destana* – betyr epos, *Memê Alan* er heltens navn.

Kjærligheten til landet

Jeg roper om hjelp, dag og natt
men ingen hjelp kommer, ikke en lyd.
Alle tankene mine er borte –
men ett har jeg: Min kjærlighet til deg.

Jeg skynder meg til deg
hvorfor kan du ikke ta imot meg?
Skriket er fra hjertet, ikke bare fra munnen –
men ett har jeg: Min kjærlighet til deg.

Hemreş Reşo

Innhøsting i en kurdisk landsby.

Kurdistan – landet der kurderne bor

Selv om disse to beretningene er sagn, gir de oss likevel et bilde av kurderne. De forteller oss om et frihetselskende folk som lever i fjellene.

Eller kanskje skulle vi heller si det på denne måten: Et fjellfolk som lengter etter frihet. For om kurderne er ett folk, er landet deres stykket opp. Kurdistan – et høyfjellsområde på 500 000 km² – består i dag av den sørøstlige delen av Tyrkia, den nordvestlige delen av Iran, den nordlige delen av Irak, en bit av Nord-Syria og litt av sovjetrepublikken Armenia.

De er ett folk, med sitt eget språk og sin egen kultur. Men de er fratatt de nasjonale rettighetene sine. Bare i Sovjet får de lov til å bevare sin egenart. I Tyrkia forlanges det at de skal være tyrkere, i Iran persere og i Syria og Irak arabere.

Kurderne er ikke noe lite folk. De teller 20 millioner mennesker og er i virkeligheten den nest største folkegruppen i Midt-Østen. Bare araberne er flere. Men overalt er de blitt en undertrykt og truet minoritet.

1. DEL

SLIK LEVER KURDERNE

Språk og litteratur

Kurderne kan ligne litt på perserne, eller armenerne og folkene i Kaukasus-området. Men de som kjenner dem godt, mener at det ikke er vanskelig å få øye på kurderen, enten det er på gaten i Bagdad, Damaskus, Beirut, Istanbul eller i Erivan. I nord er de gjerne slanke, med smalt ansikt og «ørnenese». Kurderne i sør kan være bredere og mindre av vekst, med rett nese og jevne ansiktstrekk. Hudfargen er jevnt over lysere enn hos nabofolkene.

Det kurdiske språket er i slekt med persisk. Sammen med armensk og albansk utgjør de den *iranske grenen* av den store indo-europeiske språkfamilien. I denne språkfamilien er norsk, sammen med blant annet tysk og engelsk, en del av den *germanske* språkgrenen.

Det finnes fra gammelt av en god del litteratur på kurdisk. Best kjent er en stor diktsamling fra 1650-årene, «Mem û Zin*».

I de siste femti årene har det vært forbudt å utgi bøker trykt på kurdisk i Tyrkia, Iran og Syria. Kurdisk er ikke engang tillatt som hjelpespråk i skolene. Kurdiske barn i Tyrkia som begynner på skolen og ikke forstår et ord tyrkisk, får ingen støtteundervisning på morsmålet sitt.

* Shakespeare bygget
på denne historien
da han diktet
«Romeo og Julie»

Kurdiske barn i grunnskolen i Novpirdan i det liberale Kurdistan. Her lærer de å skrive og lese kurdisk, noe som er forbudt for kurderne andre steder.

Læreren er som regel tyrker. Selv om han kan snakke kurdisk, får han ikke lov til å bruke dette språket. I den irakske delen er forholdene noe bedre. Her blir kurdisk brukt i skolen – av og til. Det finnes dessuten flere kurdiske aviser, og det har blitt sendt programmer på kurdisk i radio og fjernsyn.

Men bare i Sovjet er kurderne akseptert som et eget folk. Her har de egne skoler, en egen radiostasjon, og det blir utgitt aviser og bøker på kurdisk. Ved universitetet i Erivan finnes det et kurdisk fakultet*.

Den kurdiske litteraturen er på en måte blitt splittet i tre, helt enkelt fordi den må skrives på tre forskjellige alfabet. I Sovjet brukes russiske bokstaver, i Tyrkia brukes det latinske alfabetet, det som vi også bruker her i Norge. I Syria, Irak og Iran derimot blir kurdisk skrevet med arabiske skrifttegn.

På tross av den språklige undertrykkelsen er kurdisk fortsatt enerådende i hele Kurdistan. I byene kan nok de fleste mennene såpass mye tyrkisk, arabisk eller persisk at de kan bruke disse språkene når de er nødt til det, men kvinnene og alle som bor ute på landsbygda, snakker fortsatt bare kurdisk og forstår bare kurdisk.

* avdeling

A	А	ا، آ، ت، ع
B	Б	ب
C	Щ	ج
Ç	Ч	ح
D	Д	د، ض
E	Ә	ا، ه، ع، ع
Ê	Е	ی، ه، ی، ع
F	Ф	ف
G	Г	گ
H	Н	ه، ح
I	И	ا، ه، ی، ع، ع
İ	И	ا، ی، ع، ی

Latinsk, russisk og arabisk alfabet.

Elever fra en pike-skole i det iranske Kurdistan.

I de vestlige delene av Tyrkia har de fleste lært å lese og skrive, i hvert fall de yngre. Men i de kurdiske provinsene er det store flertallet fortsatt analfabeter. Den samme tendensen finner vi i Iran og Syria. I Irak er det noe bedre. En del steder foregår det i all hemmelighet undervisning i kurdisk, men denne undervisningen når ikke ut til de store folkemassene.

Vil en kurder satse på skolegang og samfunnskarriere, må han først lære seg henholdsvis tyrkisk, persisk eller arabisk alt etter hvor i Kurdistan han bor. Senere må han holde seg til dette språket. Et typisk eksempel på dette er Tyrkias kanskje mest berømte forfatter i dag, Yasar Kemal. Han er kurder, men skriver bøkene sine på tyrkisk. Flere av bøkene hans er i de siste årene oversatt til norsk.

Et annet eksempel finner vi i Iran: En ung kurder som i sin fengsels-celle under sjahens* diktatur skrev en prisbelønnet roman, men i persisk språkdrakt.

* overhode i Iran,
måtte flykte i 1979.

Om de fleste kurdere ikke kan lese og skrive, kan de imidlertid fortelle hverandre historier. Det finnes et utall eventyr og sagn og folkesanger. I hver eneste landsby eller stamme finnes det mer eller mindre profesjonelle utøvere som vandrer fra sted til sted og synger og deklamerer. Både hendelser fra kurdernes historie, kjærlighetssanger og heltedikt er populære. I de siste årene har det dessuten dukket opp mange moderne sanger med sosial og nasjonal appell.

*Et vanlig hjem i en
kurdisk landsby.*

Religion

Det er Zarathustra-religionen som er kurdernes opprinnelige religion.

Zarathustra var en religionsfilosof som levde omkring 600 år før Kristus. Han reformerte den gamle iranske religionen. Han kom fra den kurdiske delen av det iranske folket, og tankene hans dreide seg mye om todelingen han fant overalt. Alt var delt i to: Mann – kvinne, dag – natt, lys – mørke. Menneskenaturen var også delt i to. Det fantes en god makt i verden (Gud) og en ond makt (djevelen). Ellers var Zarathustra opptatt av at dommens dag snart skulle komme, og at det gjaldt å forberede seg til den.

I de første hundreårene etter Kristus bredte kristendommen seg utover i store deler av Kurdistan. Men så kom araberne og innførte *islam*. Dette skjedde på 700-tallet. I dag er islam den religionen som er mest utbredt blant kurderne. Men religiøse trekk fra Zarathustra-religionen lever videre. De mange regler og påbud som gjelder i hverdagen i en rekke andre land der islam er utbredt, finner vi mindre av i Kurdistan. For eksempel har den kurdiske kvinnen en langt friere stilling enn i de fleste andre muhammedanske land. Hun går ikke med slør, og menn og kvinner kan snakke åpent med hverandre på gaten.

Det finnes imidlertid kurdere som har holdt fast på den gamle iranske religionen. Det er jezidene. For dem er Zarathustra fortsatt den eneste sanne profeten. Det finnes omtrent 800 000 av dem, spredt over hele Kurdistan. De har sitt eget presteskap og sterk indre samhörighet. Sola og ilden er hellige. Den gode og den onde makt er likestilte krefter som kjemper om makten, også i mennesket. Mennesket kan velge å stille seg på det godes eller det ondes side. Derfor avskyr jezidene banning og våger ikke selv å nevne navnet på djevelen. De blir ofte kalt «djevledyrkere» av folk som ikke har forstått tankegangen deres. Opp gjennom tidene er de blitt forfulgt både av kristne og muhammedanere.

Et lite mindretall blant kurderne er kristne.

De religiøse overhodene, særlig innenfor islam, har hatt stor makt over kurderne. Alle de store kurdiske opprørene i Tyrkia og Irak i dette

århundret ble ledet enten av en sjeik- eller said-familie. Sjeikene er lærde, hellige menn og representerer profeten Muhammed. Saidene hevder at de stammer direkte fra profeten selv.

Men de unge som vokser opp i Kurdistan, er mindre påvirket av religion. De er preget av moderne politiske ideer, ofte sosialistiske og revolusjonære, og tar ikke hensyn til de gamle religiøse autoritetene.

Stammesystemet

De fleste kurderne tilhører en eller annen stamme. De som ikke tilhører noen stamme, blir ofte sett ned på.

Disse stammene var opprinnelig flere familier i nær slekt med hverandre som sluttet seg sammen i større sosiale enheter. Hver enkelt stamme har så vokst og utviklet seg gjennom hundrevis, ja, kanskje tusenvis av år. I dag kan enkelte stammer være på over 100 000 medlemmer. Når de er så store, blir de gjerne delt opp i flere under-stammer.

Alle stammene har en høvding eller et overhode. Han hersker som en konge over stammemedlemmene. Men han må søke hjelp hos stammerådet når han skal ta viktige avgjørelser. De fleste av dem som sitter i stammerådet, er eldre. Stammerådet bestemmer om det skal være krig eller fred. Er ikke stammehøvdingen enig med rådet, blir han avsatt, og rådet velger en ny leder.

Alle familiene betaler skatt til høvdingen. Disse pengene bruker han til beste for alle i stammen. Det hender ofte at de blir gitt til de fattigste, de som ikke kan greie seg selv.

Alle menn har plikt til å være stammesoldater. De har fått utlevert gevær og ammunisjon. Når det er urolige tider, kan stammehøvdingen mobilisere en hær på svært kort tid.

Hver eneste stamme har sitt geografiske område. Ingen stamme har lov til å føre dyra sine inn på beitemarkene til en annen stamme. Hvis det skjer noe slikt, kan det bli krig.

Blir det uenighet mellom to stammer, kommer gjerne nabostammene inn for å mekle. De danner et råd som består av lederne fra de ulike stammene og de viktigste rådgiverne deres. Dette rådet tar så en avgjørelse som alle må bøye seg for. I størst mulig utstrekning har stammene i Kurdistan prøvd å holde okkupasjonsmakten (altså regjeringene i Tyrkia, Iran og Irak) utenfor tvister og avtaler stammene imellom.

Stammehøvdingene lever ikke annerledes enn de andre i stammen. De er på en måte mer nasjonalt bevisste enn sjeikene og saidene eller de store godseierne. Men dersom en høvding ikke bare er leder for den lokale stammen, men også er sjeik eller said, kan han ha en makt som strekker seg langt utenfor stammegrensene.

Stammehøvdingene behøver ikke være menn. Det finnes flere eksempler på at kvinner har vært høvdinger.

Kurderne forteller gjerne historier om kriger og stridigheter mellom stammene, akkurat som de kan mange beretninger om de mest berømte høvdingene.

Kurderne forteller gjerne historier om kriger og stridigheter. Et gammelt ordtak sier at enhver kurder skal ha et gevær, en kone, en hest og et fjell.

Assyrerne i Kurdistan

Assyrerne er restene av kristne kirkesamfunn som bredte seg til de fleste folkene i Syria, Mesopotamia, Kurdistan og Persia i de første århundrene etter Kristus. Da islam og de tyrkiske og mongolske erobringene stanset denne utviklingen, opplevde assyrerne den ene masseutryddelsen etter den andre. De ble splittet opp i mindre grupper og tvangsomvendt til islam. I vår tid er det stort sett bare i Kurdistan at vi finner restene av dette gamle folket. Til sammen utgjør de omtrent 1 million mennesker. Men de bor spredt i større eller mindre samfunn. Kurderne selv kaller dem *suryani* eller syrere.

De fleste assyrerne er kristne. I dag er de det eneste folkeslaget i verden som snakker det språket Jesus snakket, nemlig *aramaisk**. Men til daglig snakker de fleste assyrerne kurdisk. Den kurdiske kulturen er blitt deres egen kultur.

Assyrerne har vært utsatt for forfølgelser også i moderne tid. Da tyrkerne utryddet nærmere 3 millioner armenere før og under den første verdenskrigen, drepte de også nærmere 700 000 assyrere. Grunnen til det var at assyrerne var kristne. Senere har store mengder assyrere utvandret til USA eller Libanon.

Assyrerne har alltid støttet kurderne i deres frigjøringskamp. Det ble da også en fri, kurdisk radio, «Kurdistanens røst», som første gang laget sendinger på det assyriske språket. Men denne samhørigheten med

* i dagligtale kalles det assyrisk

En assyrisk høyere offiser (til venstre) sammen med den berømte leder, general Barzani.

kurderne har ofte gjort det vanskelig for assyrene. De siste årene har tusenvis av assyrere forlatt Tyrkia og Irak på grunn av den motstanden de har møtt fra myndighetene.

Assyrene har prøvd å holde sammen selv om de har vært nødt til å forlate Kurdistan. I Sverige finnes det assyriske «øyer», for eksempel bor det ikke mindre enn 3000 assyrere i den lille byen Södertälje. Sommeren 1977 gikk en del svenske «raggare» til regelrett angrep på disse assyrene.

Norge har bare sloppet inn noen få assyrer-familier.

Hvis assyrene skal ha noen framtid i Midt-Østen, må det bli som en del av Kurdistan. Den kurdiske frigjøringsbevegelsen og de kurdiske intellektuelle har gitt klart uttrykk for at de vil ta på seg ansvaret for å redde den assyriske minoriteten i et framtidig, fritt Kurdistan.

Bryllup i Kurdistan

Storfamilien er hjørnesteinen i det kurdiske samfunnet. Hele familien er ansvarlig for det det enkelte familiemedlemmet har gjort – på godt og vondt.

Familielivet begynner med ekteskapet. Seksuell kontakt før den tid er bannlyst, men gutter og jenter har likevel stor frihet til å bli kjent med hverandre. To unge som er blitt glad i hverandre, kan avgjøre selv om de vil gifte seg. Så går gutten til moren sin og forteller hva han og jenta har bestemt seg for, og deretter overtar de to familiene ansvaret for forberedelsene. For eksempel må moren til jenta spørre datteren sin om hun virkelig er villig til å gifte seg med denne gutten. Svaret må moren meddele offentlig til guttens familie, som kommer på besøk nettopp for å høre dette. Hvis jenta svarer nei, blir det ikke noe av ekteskapet.

Dessuten må familiene bli enige om «brudeprisen». Brudeprisen er de pengene guttens familie betaler til jenta, og som hun bruker til klær og utstyr til det nye hjemmet. Det er jenta selv som får disse pengene, ikke foreldrene hennes. Også hennes egen familie gir henne en del penger, slik at hun har et startgrunnlag for det nye hjemmet.

*Tre kurdiske piker
fra Mahabad i sin
fineste stas.*

Bryllupsfeiringen varer i tre døgn. Hele landsbyen er med, og alle familiene i landsbyen tar imot overnattingsgjestene som kommer fra andre bygder. Gjestene blir møtt med musikk og «spilt» inn i bryllupshuset etter hvert som de dukker opp. Deretter kommer naboene og tar med seg de gjestene som er der akkurat da. Det er uhøflig selv å velge sine gjester.

Lysdansen er gammel og tradisjonell, og danses ved forskjellige anledninger.

Den tredje dagen kommer bruden ridende hjem til brudgommen. Hun har slør for ansiktet og et stort følge av ungdommer, alle til hest. Hele følget er kledd i sin fineste stas, det salutteres og spilles og synges. Faren til brudgommen tar imot bruden og gir henne en større gave. Hun går av hesten og kysser dørstokken i det nye huset. Brudgommen selv står gjerne på taket sammen med *musaipen* sin – en slags forlover. Der oppe fra kaster han ned et eple, noe tørket frukt og litt småpenger. Dette er det øyeblikket alle ungene har ventet på. De styrter fram og skriker og skråler og slåss om myntene og frukten som brudgommen har kastet. Den som får tak i eplet, får en ekstra-gave.

Hele tida spiller musikken, og rytterne skyter med geværer og pistoler i luften. Det høres nesten som det skulle være full krig.

Men et kurdisk bryllup er ikke bare et lystig selskap. Det er en viktig begivenhet for de mange slektningene. Når det er bryllup, får de en sjanse til å treffe familien og andre kjente. De spiser godt og drikker godt, mens de snakker sammen om alt mulig, også om politikk, religion og samfunnsspørsmål.

Musaipen – den kurdiske forloveren – er noe langt mer enn en norsk forlover. Etter bryllupet er han og brudgommen som brødre. Dersom den ene dør, skal den andre ta seg av familien hans.

Bryllupsmaten forberedes.

Landsbyliv

I fjellskråningene fra Ararat i nord til den mesopotamiske sletta i sør, fra Taurus-fjellene i vest og til Urmia-sjøen i øst – overalt finner vi de små, kurdiske landsbyene.

Det er som regel en klynge hus bygd av stein og leire med flate tak av halm og treverk. Taket er gjerne en slags terrasse. Når sommeren er varm, er dette både arbeidssted om dagen og en sval soveplass om natten. Her tar man imot gjestene og lar dem sette seg i ring på et teppe, mens praten går og det blir servert søt te. I utkanten leker barna sammen med store, langbente hunder. Det hender ofte at barna hopper fra hustak til hustak, så tett inntil hverandre står husene.

De fleste familiene bor på ett rom. Husdyra står i kjelleren. Om vinteren gir de litt varme fra seg til dem som bor i huset.

Jorda blir som oftest eid av en godseier. Han har gjerne et hus også i

En kurdisk landsby består som regel av en klynge hus, bygd av stein og leire og med flate tak.

Søt te skjenkes til gjestene.

den nærmeste storbyen, og bor der store deler av året. Ofte er han den eneste i landsbyen som har råd til å sende barna sine på videregående skoler eller universitet.

De fleste bønderne kommer aldri utenfor sin egen landsby. De kjenner knapt noen verden utenfor sitt eget distrikt.

Bonden og eselet

Det fortelles om en bonde i Sør-Kurdistan at han hadde et særdeles vrangt esel. Hver dag når han skulle hvile middag, stakk eselet sin vei og rømte opp på fjellet. Som regel greidde bonden å fange eselet før det var kommet altfor langt. Men en dag var eselet mer umulig enn noen gang, og selv om bonden lokket aldri så mye, dro eselet bare høyere og høyere opp på fjellet. Til slutt var de kommet helt til topps.

For første gang så bonden slettelandet bre seg ut foran ham. Det var et utrolig syn. Bonden falt straks på kne, lovet Allah og sa: «Jeg hadde aldri trodd at verden var så stor.»

Innendørs er det kvinnene som regjerer. De sørger for mat, vask, barnepass og stellet av dyrene. Dessuten tar de også et tak med ute på åkeren. Men de er ingen underdanige slaver, slik kvinnene ofte er det i arabiske, persiske og tyrkiske landsbyer. Mannen viser dem stor respekt.

På landsbykaféen rår han likevel grunnen alene. Her spiller han kort eller tar et parti sjakk når vinterkveldene blir lange. Her diskuterer han alt fra lokale konflikter til siste nytt i den kurdiske frigjøringskampen.

Barna er viktige. Selv om det er kvinnene som tar seg av barnefødsler og gir nykomlingene navn, må alle i familien være med når minstebarnet får sin første tann.

Kurderne er svært glad i barna sine. Men akkurat som i andre u-land, er det mange sykdommer som truer de minste. Manglende helsestell, tuberkulose og store barnekull gjør at mange barn dør før de er ett år gamle.

Men de som vokser opp, blir som regel svært gamle. Det finnes som

regel både en og to og tre hundreåringer selv i den minste landsby. De gamle har stor autoritet og blir sett på med respekt av de yngre.

Guttene blir omskåret når de er 3-5 år gamle. Det er landsbybarbereren som står for denne viktige seremonien. Mange venter med å la guttene sine omskjære til høvdingen eller godseieren skal omskjære sin sønn. Det er nemlig tradisjon for at da skal han betale for alle de andre, og holde en stor fest for hele landsbyen etterpå.

Når et menneske dør, blir det gravlagt slik at ansiktet vender mot Mekka. Det blir satt en stein øverst og nederst ved graven. Hesten til den døde er med i gravfølget. Ofte kommer den rett etter båret med liket. Denne hesten har familien ikke lov til å selge eller gi bort. Den skal høre til huset så lenge den lever. Kvinnene gråter, river i stykker klærne sine og hiver jord over hodet sitt for å gi uttrykk for den sorgen de kjenner.

Klimaet kan være hardt i Kurdistan. Det er snø i opptil ni måneder hvert år, og temperaturen i skråningene oppunder Ararat og Zagrosfjellene kan være helt nede i tretti minusgrader.

Men somrene er varme og tørre. I dalene i Sør-Kurdistan er det ofte tretti-førti varmegrader.

Det er oftest kvinnene som tar seg av dyrestellet.

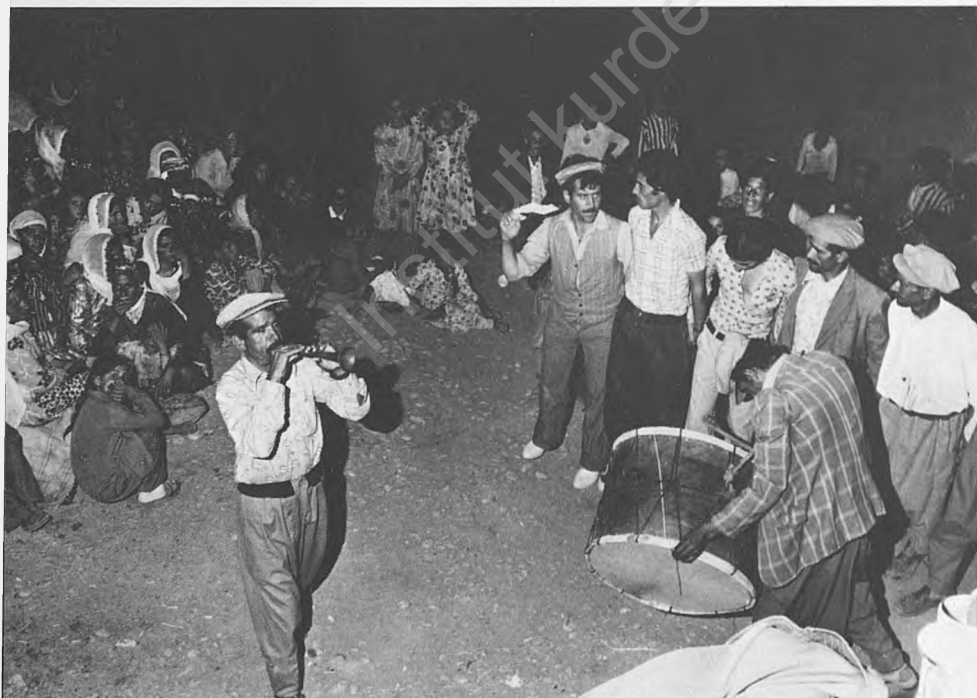

Kurderen har ry på seg for å være en farlig kriger som kommer ridende ned fra høyfjellet for å røve og herje. Men det er nok først og fremst den lange og blodige frigjøringskampen som har gitt ham dette ryktet. Den vanlige kurderen er gjestfri, ærlig og rettferdig.

Kurderen har ofte våpen. Det blinker og klirrer i rifler og patronbelter når han kommer nedover fjellskråningen i full galopp på den vesle, spenstige blodshesten sin. Han går ofte på jakt. Det blir drept både ulv og bjørn i de kurdiske fjellene. De er en stadig trusel mot husdyra. I de østlige delene finnes det til og med leoparder.

Kurderen går også på jakt for å skaffe seg mat. Hjortekjøttet er en kjærkommen avveksling fra hverdagsmenyen, som stort sett består av kornmat, grønnsaker, melk og ost. Villsvinet derimot er det ingen som spiser. I islam blir svinet regnet for et «urent» dyr.

Kurderne er ikke noe mismodig folk. I de kurdiske landsbyene høres det stadig latter og rop. Folk er kledd i fargerike klær. De liker å holde fest. De arrangerer gjerne konkurranser, rir om kapp, skyter om kapp og spiller fotball.

De tradisjonelle instrumentene zurna og davul brukes ved festlige anledninger.

Ingen fest kan være uten musikk, sang og dans. Blant de mest populære instrumentene er *zurna'en*, en slags klarinett, og *davul'en*, stortrommen. Begge gir fra seg en kraftig lyd som kan høres flere kilometer unna. Dansen foregår utendørs, og menn og kvinner danser hånd i hånd i lange rekker, enten på en stor slette eller oppe på de flate hustakene. Noen ganger kan det være flere hundre mennesker som danser sammen.

Kurderne danser innendørs også, men de dansene er annerledes. Da bruker de *saz'en*, en langhalset «gitar», eller en fløyte, en fiolin og gjerne en liten tromme. Disse instrumentene blir også brukt som akkompagnement til de mange folkesangene. Den kurdiske folkemusikken lyder svært orientalsk i våre ører. Den bygger på urgamle tonearter og er nær beslektet med persisk musikk. I Kaukasus og ellers i Lilleasia og til og med i enkelte fjellstrøk på den europeiske siden av Bosphorus finner vi denne typen musikk.

Den kurdiske musikken er blitt populær langt utenfor Kurdistans grenser. Både armenerne og tyrkerne har overtatt mye kurdisk sang og musikk. Flere av sangene er blitt store slagere i dagens Tyrkia, men da i tyrkisk oversettelse.

– Når det er fest, får kurderne sjansen til å vise fram finklærne sine.

Kvinnene har fotside, fargerike kjoler med hodepynt av mynter og annet edelt metall. Mennene har turban og fargerike, pyjamas-liknende drakter, med et langt, blomstret tøyestykke viklet rundt livet og en sølvbeslått dolk stukket innenfor.

Utformingen og fargemønstrene er forskjellige fra stamme til stamme og fra distrikt til distrikt. Fargene i turbanen og måten den er viklet på, forteller gjerne hvor han som bærer turbanen, kommer fra og hva slags sosialt lag han tilhører.

I Tyrkia er det forbudt å gå med turban og andre nasjonalklær. I Iran har myndighetene prøvd å innføre liknende forbud, men med mindre hell. Det samme har vært forsøkt i Irak, men der har de arabiske myndighetene gitt helt opp på grunn av den kraftige motstanden.

Næringsliv og naturrikdommer

Fra naturens side er Kurdistan et rikt land. Fra oldtiden har det vært et overskudd av jordbruksvarer, særlig husdyrprodukter. Fortsatt er det slik at Kurdistan selger store mengder livsnødvendige matvarer til det arabiske Mesopotamia og det tyrkiske Lilleasia. I de mange dalførene i Kurdistan er jorda svært rik, og det blir dyrket store mengder hvete, grønnsaker, frukt og tobakk. Fjellskråningene er ofte dekket av veldige eikeskoger. Høyere opp er jorda mer karrig. Her blir det mer husdyrhold, sau, geit, ku og hest.

Likevel er det stor fattigdom i Kurdistan. Årsakene til det er mange. Landet har vært okkupert i mange hundre år og er blitt utbyttet av kolonimaktene. Den økonomiske utviklingen og investeringer til beste for lokalbefolkningen har kommet i annen rekke.

Fortsatt er jordbruket svært gammeldags. Mekaniseringen er på begynnerstadiet. De indre forhold i det kurdiske samfunnet har også hindret utvikling. Fra gammelt av har landet vært eid av rike godseiere. De har stykket opp jorda og leid den ut. Det er fortsatt ikke uvanlig at en og samme godseier eier flere hundre landsbyer.

*Bomullsarbeidere ved
grensen til Syria.*

*Bonden samler tobakks-
blader til tørking.*

Når folketallet øker, betyr det at det blir flere og flere om de små jordlappene. Familiene greier til slutt ikke å leve av sine egne inntekter. Uår og naturkatastrofer har ført til at folk har sultet i hjel i isolerte fjelldaler når vinteren har vært som hardest.

Noen bønder eier jorda si selv. Men jordstykkene deres er sjelden store. I tillegg til disse finnes det en del sesongarbeidere, folk som tar seg arbeid i de travleste tidene for jordbruket.

Nomader på vei til nytt beite.

Dessuten finnes det en del nomader som driver med dyrehold. Om sommeren slår de opp de svarte geitehårsteltene sine i høyfjellet på tyrkisk eller iransk side. Når vinteren kommer, flytter de ned i lavlandet i Sør-Kurdistan. Når flere hundre ryttere med geværer og patronbelter kommer ridende foran de store dyreflokkene sine, våger ikke grensevakterne gjøre annet enn å slippe dem igjennom. Nomadene er kjent for å være ærlige og rettferdige, men også sterke og bestemte.

Av de mange store elvene i Kurdistan er bare få bygd ut til å produsere elektrisk kraft.

De kurdiske fjellene gjemmer store mengder mineralforekomster. Her er både kobber, jern og krom. De mange store elvene som fosser ned gjennom fjellkløftene, kunne gitt enorme mengder elektrisk kraft. Lite av dette blir utnyttet.

Den eneste rikdommen som er tatt i bruk, er oljen. Men det har ikke vært kurderne som har tjent penger på oljen. Landene som «eier» Kurdistan, har villet beholde oljeinntektene selv. 75% av all oljen Irak eksporterer, kommer fra de kurdiske Kirkuk-feltene. De viktigste oljekildene i Tyrkia ligger også i Kurdistan.

Det er dårlig med veier i Kurdistan. Krieger og uro har gjort at veinettet har blitt lite utbygd. Terrenget er dessuten svært vanskelig, med høye fjell, elver og trange daler. I høylandet i Nord-Kurdistan finner vi kildene til Eufrat og Tigris. Disse to elvene renner snart gjennom trange juv med fossende stryk, snart gjennom vide, fruktbare daler. Men først nede på den mesopotamiske sletten roer de seg helt ned og fortsetter i makelig tempo ut i Persiabukta.

Lange fjellkjeder med topper som rager tre til fire tusen meter over havet, gir landet dets profil. Aller høyest ligger Ararat, på grensen til Armenia. Dette fjellet strekker seg hele 5156 meter over havet. Sola som stiger opp over snødekte fjelltopper, er Kurdistans nasjonalsymbol*.

* se side 74

Et sagn forteller at da Noa strandet på Ararat med arken sin, var kurderne de første menneskene han møtte. De bodde nemlig så høyt at syndfloden ikke hadde tatt dem.

Tyrkiske soldater patruljerer i Diyarbekir. Diyarbekir ville vært den naturlige hovedstad i Kurdistan, hvis landet hadde vært en stat.

Byer og byliv

Det finnes kurdiske storbyer med over 100 000 innbyggere. Blant de største er *Gaziantep* i Tyrkia og *Kermansha* i Iran. Begge har over 300 000 innbyggere.

Disse byene er bygget opp på samme måte som de tradisjonelle orientalske byene. I basarene sitter kjøpmenn og håndverkere på rekke og rad og byr fram varene sine. Bøndene fra distriktene kommer til byen for å selge. Handel, småindustri og håndverk er de viktigste næringsveiene for byboerne. Blant annet er «persiske» tepper fra Kurdistan svært ettertraktet, faktisk over hele verden.

De fleste byene er rent kurdiske. Bare i noen få finnes det små minoriteter av tyrkere, armenere, assyrere eller arabere. I Nord-Kurdistan er det gjerne bare byadministrasjonen, utnevnt av regjeringen, som er tyrkere.

I storbyene Bagdad, Damaskus og Istanbul har det fra gammelt av vært en god del kurdere. Flere store handelshus eies av kurdiske familier. Disse familiene er svært rike. Men i de samme byene vil vi også finne mange kurdere i slummen og i fattigkvarterene.

Jordskjelv!

Kurderen er godt kjent med døden. Er det ikke krigen som dreper, kommer jordskjelvene. Kurdistan er et av de mest aktive jordskjelvområdene i verden. Den største katastrofen i moderne tid skjedde i nordvest-Kurdistan i 1939. Da ble byen *Erzincan* omtrent jevnet med jorden. Bare i selve byen mistet 42 000 mennesker livet. I landsbyene omkring omkom 10 000. Blant de mindre jordskjelvene kan nevnes de som fant sted i *Varto* i 1966, i *Bingöl* i 1971, i *Lice* i 1974 og i *Van* i 1976. Også i disse katastrofene omkom mange tusen mennesker.

Fra alle kanter av verden har det strømmet hjelp til Tyrkia etter disse jordskjelvkatastrofene. Men det er ikke alltid denne hjelpen har kommet fram til kurderne. Myndighetene har beslaglagt det meste. Etter jordskjelvet i *Erzincan* for eksempel kom det inn mange millioner dollar. Men den tyrkiske regjeringen brukte mange av disse pengene til å bygge moderne hus til parlamentsmedlemmene i Ankara.

Det har nå gått tre år siden det store jordskjelvet i *Van*, men fortsatt bor mange mennesker i dalførene under *Ararat* i telt. De som har vært rammet av katastrofen, har demonstrert mot myndighetene. Av den materielle hjelpen som har kommet, er faktisk noe blitt solgt i moderne varehus i de tyrkiske storbyene. Kurderne hevder at mange både i og utenfor det tyrkiske Røde Kors har blitt millionærer på den slags.

Folket i det tyrkiske Kurdistan må regne med nye naturkatastrofer. De vet det. Og de vet at det vil bli liten hjelp å få fra myndighetene. Det har gjort det mer og mer klart for dem at bare lokalt, indre selvstyre vil sikre at hjelpen fra utlandet kan komme dit den skal.

Kurdistan har vært rammet av flere store jordskjelv. Hjelp fra vesten når sjelden fram, og mange lever i stor fattigdom.

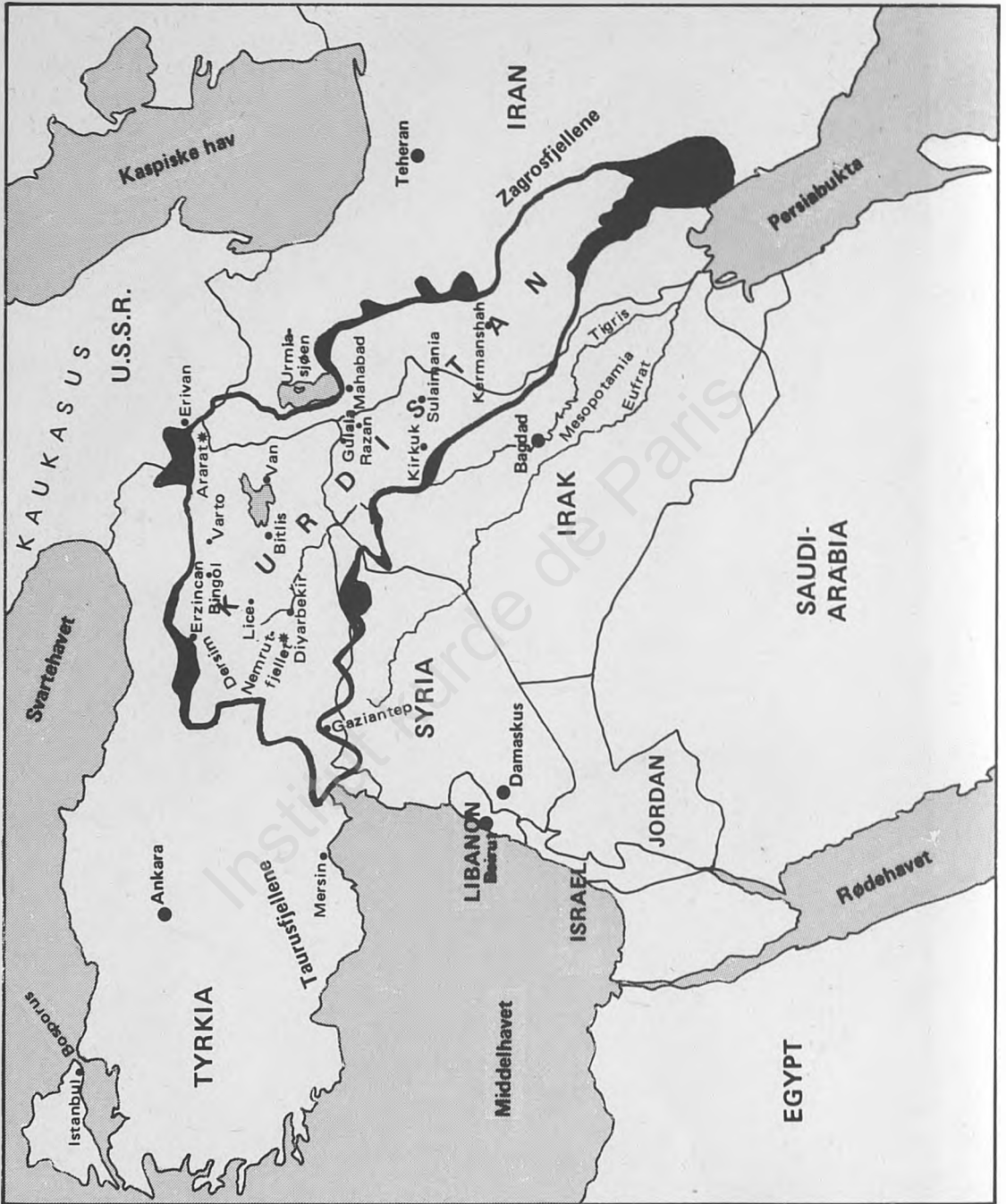
Ha takk Gud

Jeg kom til verden som kurder
ha takk
jeg lever som kurder
takk for det
jeg våkner opp som kurder
jeg takker deg.

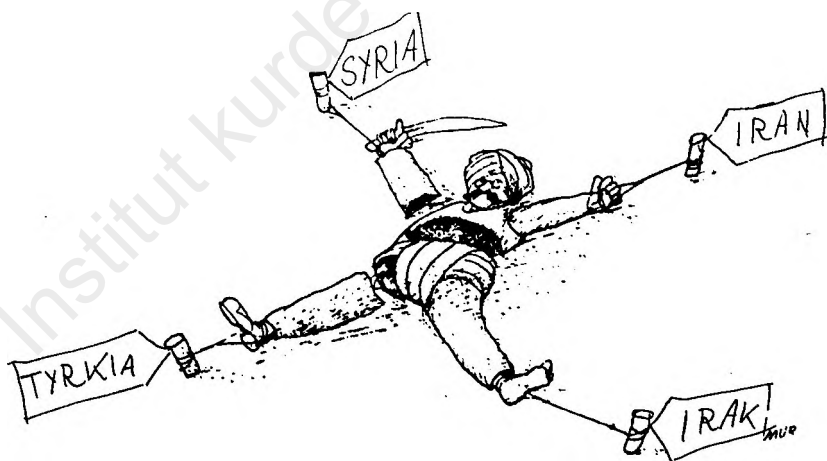
Maten min er fattigmannsbrød
jeg drikker melk blandet med vann
jeg løper på nakne føtter
jeg er tilfreds, Gud
for en dag dør jeg som kurder
jeg takker deg.

Hemreş Reşo

2. DEL
EN LANG OG BLODIG
HISTORIE SOM ENNÅ
IKKE ER SLUTT

Nemrut-fjellet har mengder av ruiner fra tidligere sivilisasjoner. Dette er i dag en av de mest kjente turistattraksjoner.

Fra de eldste tider . . .

I førhistorisk tid vandret indoeuropeiske stammer inn i Kurdistan. De blandet seg med urgamle kulturfolk som bodde der fra før. Dette ble de *iranske* stammene blant indoeuropeerne, og opprinnelsen til de iranske folkene vi finner i dag: perserne, kurderne, armenerne og flere andre.

Det var indoeuropeerne som først tok i bruk hesten. Også på andre måter var de et foregangsfolk.

1500 år før Kristus dannet *hurrittene* oldtidsriket *Mitanni*. De holdt til i de kurdiske fjellområdene. De drev handel og brevvekslet med faraoene i Egypt.

Fra det 13. til det 8. hundreåret før Kristus er *Urartu* (som betyr Ararat) den ledende stormakten i Lilleasia. Også disse holdt til i de kurdiske områdene. De bygde store vanningsanlegg og var muligens det første folket i historien som laget stål.

* sammenslutning,
forbund

Mederne er kanskje den kurdiske folkegruppen som er blitt mest kjent. Det var dem som knuste det assyriske riket da de erobret hovedstaden Ninive år 612 før Kristus. Senere inngikk de en allianse* med perserne. Sammen la de to stormaktene under seg både Babylon, Syria og Lilleasia.

600 år etter Kristus ble Kurdistan erobret av araberne, og på 1100-tallet deltok kurderne sammen med araberne i kampene mot de europeiske korsfarerne.

Stadig nye erobrere

Fra det 10. til det 14. århundret veltet tre store erobringbølger inn over Midt-Østen. Først kom tyrkerne, deretter mongolene. Kurderne var blant dem som tross alt kom lettest fra det. De var godt vernet av de høye fjellene, visste å organisere seg – og greidde på den måten å redde både sitt land og sin kultur.

Men på 1500-tallet ble kurderne beseiret både av Tyrkia og Persia. I 1639 ble de to stormaktene enige om å dele Kurdistan mellom seg. Persia fikk den østlige fjerdedelen, mens Tyrkia tok resten.

Men kurderne ville ikke ha det slik. De gikk stadig til opprør. I over tre hundre år kjempet de. Opprørene ble slått ned, hver gang like brutalt, men kurderne reddet seg som regel ved å flykte over på den andre siden av grensen.

I denne perioden besto Kurdistan av flere mindre fyrstedømmer. Tyrkerne lot dem til å begynne med ha en viss grad av indre selvstyre. Flere kurdiske fyrster støttet derfor den tyrkiske sultanen når han gikk i krig. Under begge beleiringene av Wien, i 1529 og i 1683, stilte kurdiske fyrster sine hærer til rådighet for sultanen.

Men på 1800-tallet våknet drømmen om et selvstendig Kurdistan. Velutdannede kurdere som hadde slått seg ned i de tyrkiske storbyene, stilte seg i spissen for den nye nasjonalismen. Flere kurdiske utsendinger til nasjonalforsamlingen i Istanbul tok til orde for kurdisk selvstyre. Det ble gitt ut blad og aviser på kurdisk. Og opprørene fortsatte.

Den gamle mannen ved Bosporus, ble det tyrkiske keiserriket kalt på 1800-tallet. Da hadde tyrkerne regjert i Nord-Afrika, Midt-Østen, Lilleasia og store deler av det sørøstlige Europa i fire hundre år.

I 1914 ble styret kalt *Den syke mannen ved Bosporus*. Styret var ødelagt av korrupsjon og indre stridigheter. Da den første verdenskrigen kom, støttet tyrkerne Tyskland. Det førte til at Storbritannia, Frankrike og Russland gikk til angrep på tyrkerne, og krigen endte med en katastrofe for det gamle keiserriket.

Flere folkeslag opplevde frihet og selvstendighet. Men for kurderne ble det ikke slik.

Kurdernes historie handler om liv i håp og skuffelser.

Den grå ulven og fjelltyrkerne

Kurderne hadde vært til stede under fredsforhandlingene mellom det slagne Tyrkia og vestmaktene. I 1920 ble det gitt grønt lys for en kurdisk nasjonalstat.

Men da slo «ungtyrkerne» til. Ungtyrkerne var en politisk bevegelse ledet av offiserer i hæren. De var preget av nasjonalistiske og fascistiske idealer. Lederen var den unge generalen *Mustafa Kemal*. Han tok senere navnet *Atatyrk*. Blant kurdiske diktere fikk han imidlertid navnet *den grå ulven*.

Ungtyrkerne avskaffet kongedømmet, opprettet en tyrkisk republikk og nektet å godkjenne fredsavtalen. Det ble inngått en ny fredsavtale, og der ble ikke kurderne tatt med. De ble ofret.

Dette skjedde i Lausanne i Sveits i 1923.

Mustafa Kemal og ungtyrkerne berget restene av den tyrkiske nasjonen. Et gresk angrep på Lilleasia det samme året som den nye fredsavtalen ble inngått i Lausanne, hadde utvilsomt til hensikt for alltid å gjøre slutt på det tyrkiske riket.

Krigen endte med seier for tyrkerne. Men tapene var overveldende. Tyrkerne var bitre og rasende. Da så kurderne kom med sitt krav om selvstyre, mente tyrkerne at dette var et nytt forsøk på å knekke Tyrkia. De hevdet at det var engelskmennene som sto bak det kurdiske kravet.

Noe selvstyre ble det altså ikke tale om. I 1925 gikk kurderne til opprør. Men «den grå ulven» og soldatene hans slo ned kurderne uten nåde og opprettet egne domstoler. Tusenvis av kurdere ble dømt, og lederne ble henrettet.

Slik knuste tyrkerne, som nettopp hadde kjempet for sin egen frihet, et annet folk som kjempet for sin.

*Ismail Aga "Simko"
med sine livvakter
—en typisk represen-
tant for den gamle,
føydale overklassen
i det kurdiske sam-
funnet. Han var le-
der for et kurdisk
opprør i Iran i 1921.*

Det neste opprøret kom i 1929. Det bredte seg til de fleste kurdiske områdene og ble det blodigste og langvarigste til da. Kurderne organiserte seg i egne politiske partier og opprettet sin egen regjering i Ararat-området. Denne regjeringen ble ledet av *Ihsan Nuri*, som tidligere hadde vært general i den tyrkiske hæren.

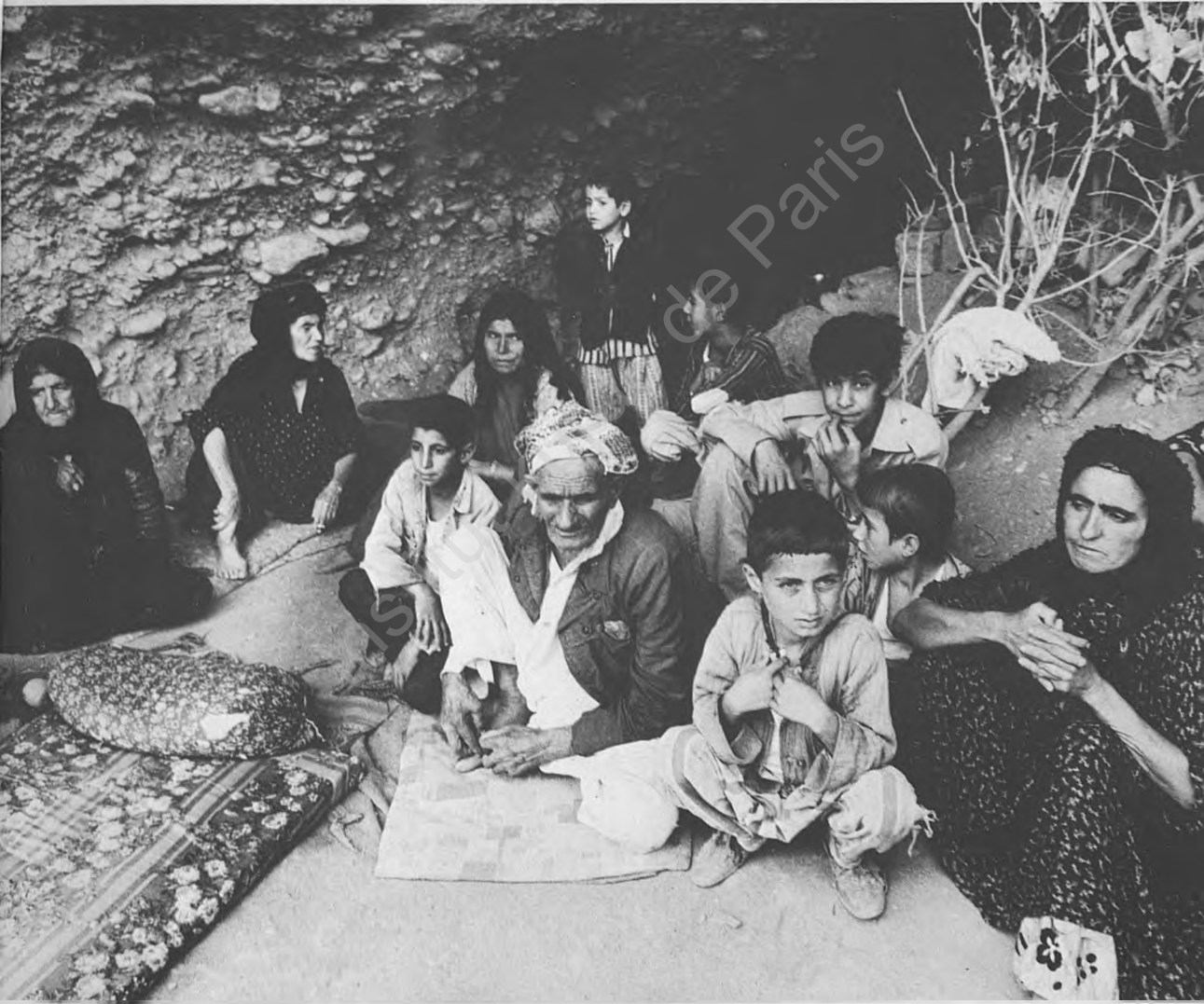
Det tok tyrkerne to år å knekke opprøret. De bombet kurdiske landsbyer systematisk. Straks bombingene var avsluttet, kom soldatene og drepte sivilbefolkningen. De kurdiske soldatene var det nesten umulig å få tak på, de gjemte seg bort i det ville fjellterrenget.

Det skjedde uhyggelige ting i denne tiden. Fjellhuler fulle av flyktninger ble muret igjen. Det ble satt ild på skoger der hundrevis av kvinner, barn og gamle hadde søkt ly.

Nå ble det forbudt å kalle seg kurder. Kurderne skulle i stedet hete «fjelltyrkere». Kurdistan ble omdøpt til Øst-Anatolia. Myndighetene kom med utsagn som for eksempel dette: «Bare tyrkere har lov til å bestemme i dette landet. Alle som ikke er av ren tyrkisk rase, har bare rett til å være tjenerne eller slaver.»

Flyktninger har trukket inn i fjellhuler, hvor de venter på sine menn som er i kamp.

Det siste store opprøret i det tyrkiske Kurdistan kom i 1936-37 og ble ledet av *Seyit Riza*. Han kom fra Dersim-området i den nordvestlige delen av Kurdistan. Verken tyrkerne, russerne eller andre angripere hadde noen gang greidd å vinne over *Dersim-kurderne*. Da opprørerne til slutt bukket under i 1938, ble landet totalt rasert. 60 000 mennesker ble drept og flere hundre tusen tvangsforflyttet, og Dersim ble omdøpt til Tunceli.

Etter dette har ikke kurderne greidd å gå til militært opprør mot tyrkerne. Over en million mennesker mistet livet i denne perioden. Nesten like mange ble tvangsforflyttet og spredt utover de vestlige delene av Lilleasia.

De kurdiske kjerneområdene i den sørøstlige delen av Tyrkia er kontrollert av store militærstyrker. På turistkartene er de avmerket som «militært sperreområde». Utlendinger har ikke adgang uten etter spesiell tillatelse fra innenriksministeriet. Kurderproblemet skal holdes skjult. I stor utstrekning har Tyrkia greidd akkurat det.

Men kurderne har likevel ikke latt seg knekke.

De kurdiske gerilja-soldatene kaller seg "Pesh-Merga". Det betyr "den som ikke er redd for å dø". Det er dem som i dag er garantien for indre kurdisk selvstyre i både Irak og Iran.

*Kurdiske frigjørings-
soldater sloss mot
den tyrkiske hæren
oppe i fjellene.*

Barndomsminne fra Kurdistan

Massakren

(Dette avsnittet er et utdrag fra boken «The Memories of a Kurd» av Dogan Kilic, og skildrer forholdene i hans hjembygd i 1938, da tyrkerne besatte landet.)

Bak landsbyen vår reiste de store Montzur-fjellene seg mot himmelen, 3650 meter over havet. Foran oss bredte Erzincan-sletta seg ut 10 mil lang og 4 mil bred. I landsbyen vår var det omtrent 80 hus alt i alt, og alle familiene var i slekt med hverandre. Folket i de andre landsbyene på sletta og i landsbyene bak Montzur-fjellene var alle stammefrendene våre.

Landet vårt hadde en storslagen vakker natur. Elver og bekker fosset og rant ned fra de høye fjellene. Grønne haver, vinmarker og kornåkre var det overalt. I haven vår vokste det mange slags gode frukter. Store valnøttrer, kaldt klart vann og frisk luft var ting som gjorde livet godt og sorgløst for oss ungene. Derfor kunne vi ikke forstå mye av det som gikk for seg rundt omkring oss. De voksne var ikke så lykkelige som oss. De var alle så urolige og oppskaket.

Familien min var rik. Denne tiden var det bare bestefar, mor og den et år yngre broren min som var hjemme. Far og onkel Hussain var kurdiske frigjørings-soldater som lå langt borte i fjellene og sloss mot den tyrkiske hæren. Selv om vi kurdere i Dersim hadde kjempet mot tyrkerne i mange hundre år, lå det nå noe annerledes i luften.

En dag kom det mange soldater til landsbyen vår. På en måte var dette moro for små unger som oss. De satte opp en masse telt bak haven vår, og ute på markene. Jeg husker en dag at soldatene og den kurdiske geriljaen oppe i fjellene begynte å skyte på hverandre, og de holdt det gående i mange dager.

Vi unger fant på nye leker og prøvde å etterligne krigen. Vi var naturligvis på geriljaens side. Det store forbildet vårt var lederen for den kurdiske revolusjonen, Seyit Riza, som var en nær slektning av meg. Senere fikk jeg greie på at det var faren min som hadde vært lederen for de kurdiske geriljastyrkene oppe i fjellene. Han kjempet mot tyrkerne i fem år før han ble drept. Vi barn lå gjemt og så på ambulansene med sårede soldater som ble kjørt ned til sykehus i Erzincan.

Krigen tok snart slutt i distriktet vårt, men den fortsatte på den andre siden av de høye fjellene. De voksne satt alltid og diskuterte nyheter og meldinger som kom derfra. Det så ikke lyst ut. Den tyrkiske hæren pleide å sette ild på landsbyen og drepe de folkene de fikk tak i. Folkemord kalte de det. Noen steder hadde de bundet folk sammen og drept dem med røk eller varme. Vi møtte også fanger som tyrkerne kom med til landsbyen vår. Det var bare små barn og gamle folk. De kunne fortelle grufulle historier om hvordan den tyrkiske hæren fór fram mot kurderne.

Vi trodde at slikt ikke kunne skje i vår egen landsby. Den lå 23 km fra byen Erzincan. Men det kom til å hende likevel. Det var den 18. august, en vakker sensommerdag med sol og varme. Hveteåkrene tok til å modnes, og mange av de voksne arbeidet ute på åkrene om dagen. I løpet av morgentimene begynte soldater å samle sammen alle mennene i landsbyen. Til og med en gutt på 13 år som het Hussein, tok de med seg. De stengte dem inne i fjøset til onkel Semo. Senere på dagen kom de med folk fra andre landsbyer og til og med fra selve byen. Bestefaren min og onkel Said Ali var blant fangene. Bestefar var over 90 år gammel. To av brødrene til mor var der også. Til sammen var de 128 stykker. Først sa tyrkerne at de samlet folk til å bygge militære veier. Men ingen trodde på dette. Man hadde ingen anelse om hva som skulle skje. Mor var ung og vakker, og bestefar hadde sendt henne inn til byen til noen slektninger. Det var tanten min som passet meg og broren min.

En dag tok tante meg med og gikk til den soldaten som stod vakt ved fjøsdøra. Hun spurte om å få snakke med bestefar, men soldaten nektet. Da tok hun av seg armbåndet sitt og gav det til ham. Litt etter kom bestefar frem i døren. Han var en høy mann med langt, hvitt skjegg. Han så svært trett og elendig ut. Tante ble helt opprørt over synet av ham. Øynene hennes fyltes med tårer, men hun holdt gråten tilbake. Til slutt sa hun: – «Ikke vær redd, far. Om noen dager slipper de deg nok fri igjen.»

Bestefar sto der tankefull, og etter en liten pause svarte han: «Å nei, min kjære datter, tyrkerne slipper oss nok ikke. Vær ikke så dum at du tror det.»

Tante ville ikke akseptere dette, hun prøvde å få ham til å innse at han tok feil.

«En regjering kan da ikke gjøre uskyldige folk noe.»

Da hun sa dette, smilte bestefar bittert og pekte på fjellene mot Dersim og sa stille:

«Vet du ikke hva som skjer der oppe? Tyrkerne tar livet av både kvinner og barn. Det er deg jeg er redd for. Jeg håper de ikke vil gjøre deg noe. Meg er det ikke farlig med, jeg har levet lenge nok.»

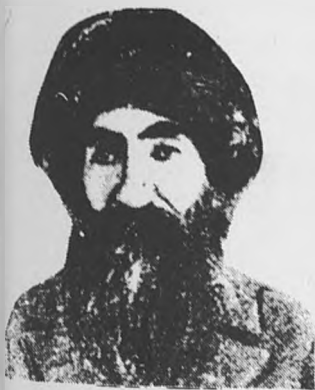
Da begynte tante å gråte. Tårene rant ned over kinnene hennes. Soldaten kom og sa at nå var det nok.

«Min kjære datter, jeg ber deg bare om en ting, og det er at du tar vare på disse to småbarna som har mistet sin far.» Han mente meg og lillebroren min. Tante bøyde hodet og svarte med gråtkvalt røst:

«Ja.»

Det var siste gangen vi snakket med bestefar.

Den 30. august var himmelen klar og skyfri, og fjellsidene lå badet i solskinn. Men det var noe vondt som dirret i luften. Ingen ville tro at denne strålende sommerdagen skulle bli den svarteste dagen i våre livs historie. Soldatene kom og tok ut de 128 mennene fra fjøset og bandt dem sammen to

Seyit Riza fra Dersim var en av lederne i den kurdiske frigjøringskrigen i Tyrkia i 1920- og -30-årene. Han ble hengt i 1937, 74 år gammel.

Kvinner og barn i landsbyen så at 128 av deres egne menn ble henrettet.

og to. De var trette, sultne og skjeggete. Kvinnene og barna i landsbyen sto der. En kvinne sprang fram mot faren sin, men en soldat slo henne i hodet med geværet, så blodet rant ned over ansiktet og klærne hennes. Alle kvinnene og barna satte i å skrike og gråte. På en måte var det komisk. Kvinnene ropte til de tyrkiske soldatene på kurdisk, men de på sin side forsto ikke skjellsordene som haglet ned over dem. Kommandanten ga ordre om å ta oss, og soldatene jaget oss langt unna med geværene sine. Så tok de fangene med seg bak gravlundene i landsbyen og bandt alle sammen med et langt tau. Bestefar var den eldste av dem, og han var sist i rekken. Jeg og broren min prøvde å nå bort til ham, men soldatene viftet oss vekk. Det var ikke noe å gjøre. Gråten blant kvinnene ble høyere, de slo seg for brystet og mange kastet seg ned på marken og skrek hysterisk.

Solen sto høyt over fjellene da de 128 kurderne med sammenbundne hender begynte å gå oppover mot en liten ås bak gravlundene. Vi barna var livende redde da vi så smått begynte å forstå hva som gikk for seg. Plutselig kom bestemor fra et eller annet sted og tok hodet mitt inn mot brystet sitt og begynte å gråte slik som de andre kvinnene. Alle prøvde å få et siste glimt av den de hadde kjær. Sorg og fortvilelse lå i luften. Snart forsvant de 128 fangene og de væpnede soldatene bak åsryggene. En stund etterpå hørte vi skytingen. Tyrkerne drepte dem på et sted vi kaller Zeyni-Gedighi. Enda i dag kan en finne rester av menneskeben der, men mange kurdere går en omvei for å slippe å vekke til live såre og vonde minner. Plassen er blitt et symbol og en spore til ikke å glemme, og det vil den være til vi kurdere og Kurdistan får friheten vår.

Forvisning og skolegang

Etter at tyrkerne hadde besatt landet vårt, sendte de den befolkningen som overlevde, til de vestlige delene av Tyrkia og plasserte folk i små grupper i tyrkiske landsbyer. Dette skjedde med meg også. Jeg var nesten 6 år, da bestefar, far og onklene mine ble drept i kampene mot tyrkerne i Dersim. Jeg og den yngre broren min sammen med mor, bestemor, en tante med to småpiker og to smågutter, ble plassert i en liten tyrkisk landsby. Det tok oss seks timer å komme dit. Folk i denne landsbyen var halvt nomader. De hadde ikke senger, men sov på en matte av geitehår. De hadde ikke sko heller. De brukte ikke hvetemel, slik som vi var vant til. Dette syntes vi var rart, og vi følte oss hjelpeløst bortkomne. Ikke kunne vi snakke med dem heller. Vi forsto ikke ett ord tyrkisk. Dessuten var de alle så merkelig redde for oss, selv om den eldste gutten blant oss bare var 11 år. Først flere år senere fikk vi vite hvorfor: Tyrkerne trodde at vi kurdere var kannibaler som spiste menneskekjøtt!

Moren min bestemte at jeg skulle gå på skole. Bestefar hadde hele tiden ønsket dette. Men bestemor var imot det. Hun trodde at en slik skole ville gjøre tyrker av meg, noe hun så som en familietragedie. Motsetningene mellom kurdere og tyrkere er fremdeles i dag så stor på mitt hjemsted, at f.eks. blandet ekteskap ikke kommer på tale.

Disse kvinnene som vasker ved elva, er halvt nomader.

Den første dagen jeg møtte på skolen, gjorde de andre elevene store øyne. Mor hadde kjøpt fine klær til meg i byen, og jeg hadde skikkelige nye sko. De andre elevene hadde bare grove, hjemmelagde klær på seg, og på føttene hadde de tøfler av ugarvet skinn.

I flere måneder gikk jeg på denne skolen uten å forstå noe som helst. Jeg lærte det tyrkiske alfabetet og mange ord og uttrykk uten at jeg forsto meningen i dem. Til slutt ble jeg venn med en gutt som var ett år eldre enn jeg og som hjalp meg til å forstå litt. For dette fikk han ofte noen småpenger av meg.

Læreren vår het Sabri. Han var en brutal mann som banket barna med en kjepp rett som det var. En dag ba han elevene om å skrive et ord på tavlen. Ingen kunne det. Da rakte jeg opp hånden, og han ble svært forundret da jeg skrev ordet riktig på tavlen. Plutselig ble han sint: «Se på den kurderen som ikke engang kan språket vårt. Han klarer å skrive dette riktig, mens dere ikke greier det», brølte han. Så ba han dem rekke frem hendene, og alle fikk smake stokken over fingrene.

Nord-Kurdistan under og etter den 2. verdenskrig

Tvangsevakueringen til de vestlige delene av Anatolia ble et hardt slag. Mange døde av underernæring og sykdom. Det ble ikke gitt noen hjelp til gjenreisingsarbeidet. Regjeringen lot være å bygge sykehus og skoler. Kurdisk ble forbudt.

Den nye borgermesteren i *Bitlis*-distriktet midt i Kurdistan gikk så langt at han ga ordre om at det bare skulle snakkes tyrkisk i basarene, på kaféene og andre offentlige steder. Hvis politiet eller de militære hørte noen snakke kurdisk, skulle de som snakket, straffes med en bot på fem tyrkiske lire.

For fem lire kunne en den gangen kjøpe ei ku. Folk rundt om i landsbyene kunne imidlertid ikke et eneste tyrkisk ord. Skulle de gjøre seg forstått, måtte de snakke kurdisk. Men de hadde ikke penger til å betale noen bot med. Dermed havnet de i fengsel.

Marked i Diyarbakir hvor bøndene kommer inn med varene sine.

I løpet av kort tid sluttet bøndene å komme inn til byen med varene sine. Hele det økonomiske livet stanset opp. Til slutt måtte handelsmennene ta affære, og borgermesteren ble tvunget til å ta ordren tilbake.

Den harde undertrykkningen fortsatte etter 2. verdenskrig, selv om det ble enkelte endringer i det politiske livet i Tyrkia. Folk begynte å snakke om demokrati. Flertparti-systemet ble innført. Men den gamle grunnloven, som i store trekk var bygget på grunnloven som den italienske diktatoren Mussolini hadde innført, ble ikke endret. Den står fortsatt ved lag.

I 1948 vedtok parlamentet amnesti* for de kurderne som hadde blitt deportert*. Nitti prosent vendte straks tilbake til hjemstedene sine. Det som møtte dem, var ruiner. Åkrene var gjengrodd med ugress og krattskog. Staten ga dem ingen hjelp med gjenoppbyggingsarbeidet.

- * ettergivelse av straff
- * forvist

Regjeringen ble svært skuffet over at så mange dro tilbake til Kurdistan. De hadde håpet at kurderne skulle assimileres, dvs. gli inn som en del av det tyrkiske folket. Nå ble det klart at dette hadde de overhodet ikke greidd å få til. Egentlig var demokratiet ikke noen fordel for kurderne. Det gjaldt nemlig ikke for dem. Bare tyrkiske politiske partier var tillatt. Over hele Kurdistan voktet hemmelig politi over valg og alt annet politisk liv.

Likevel skjedde det mye. Arbeidet med borgerrettigheter tok seg kraftig opp. Kurderne *ville* ikke gi seg. I 1959 arresterte regjeringen 49 intellektuelle som hadde arbeidet for kurdernes sak. I flere måneder satt de i små enceller i kjelleren i militærfengselet i Istanbul. To av dem ble syke og døde. Etter militærkuppet i 1960 ble de stilt for en militær domstol. Slik ble hendelsen kjent blant kurderne.

Overskriften på en kurdisk avis utgitt i Tyrkia. For hver utgave ble en av de ansvarlige redaktørene fengslet. Alle kurdiske aviser er forbudt av den tyrkiske regjering.

I 1962 begynte kurdiske intellektuelle i Istanbul å utgi aviser. De ble straks fengslet. I 1965 kom det første sosialistiske partiet, Det tyrkiske arbeiderpartiet. Ved valget fikk de femten representanter i parlamentet. Det var første gang venstreorienterte partier fikk lov til å stille til valg.

Samme år ble det stiftet et annet parti, Kurdistans demokratiske parti. Med det skjedde illegalt. Mange av medlemmene ble sporet opp og arrestert.

En del kurdere valgte å gå inn i Det tyrkiske arbeiderpartiet. I 1971 fikk de inn i programmet til dette partiet at «kurderne i Tyrkia er et eget

Pesh-Merga-soldater fra Barzanistammen ved krigsfronten i Nord-Irak.

folk». Men det ble for mye for myndighetene. Partiet ble straks forbudt. Den kvinnelige formannen og femten andre ble dømt til femten års fengsel hver. Samtidig arresterte den nye militærregjeringen flere tusen mennesker over hele Kurdistan.

Etter dette mistet kurderne enhver tillit til tyrkerne.

I dag snakker tyrkiske myndigheter fra tid til annen om «det kurdiske problemet». Men holdningen til kurderne er den samme. Svært mange mener at dersom de ca. 15* millionene kurdere skulle få kulturell og politisk frihet, ville det føre til at den tyrkiske republikken ble oppløst.

* antatt antall kurdere i Tyrkia etter kurdisk statistikk

Bybilde fra Mahabad.

Kurderne i Iran

3. januar 1946 hadde det samlet seg en stor folkemengde på torget i den kurdiske byen *Mahabad* sør for Urmia-sjøen i Iran. På podiet sto borgermesteren i byen, *Ghazi Muhammed*. Han hadde på seg en fotsid, russisk militærfrakk og en hvit turban på hodet. Rundt ham sto stamme-
høvdinger og andre representanter for den kurdiske overklassen i Iran. Alle hadde på seg de fargerike nasjonaldraktene sine.

Barna sto finpyntet og forventningsfulle i første rekke blant tilhørerne. Kvinnene fulgte det hele fra vinduer og hustak ikke langt unna. Hus og gater var pyntet med vimpler og kurdiske flagg.

Med rolig stemme proklamerte Ghazi «Den kurdiske republikk». Han pekte på at kurderne var et eget folk og at de som andre folk i verden ønsket å styre seg selv. Han takket det kurdiske folket som hadde vist ham den store ære å velge ham til president. Samtidig takket han Sovjetunionen, som hadde lovet å støtte den kurdiske republikken. Talen hans ble avsluttet med hurrarop og smell fra tre hundre rifler. Så overtok musikken, sangen og dansen. Glade mennesker fylte gatene.

For første gang i historien eksisterte det en selvstendig kurdisk stat.

Men hva var det egentlig som hadde hendt?

Øst-Kurdistan – det iranske Kurdistan – hadde ikke vært særlig bedre stilt enn de andre delene av landet. To væpnede opprør i 1920-30 årene hadde blitt slått ned med hard hånd. Sjahen hadde innført diktatur. Kurdisk på trykk var forbudt, og kurdiske aktivister hadde blitt fengslet eller utvist.

Det var 2. verdenskrig som hadde forandret det hele. I 1941 ble Iran okkupert av de allierte styrkene, i nord av Sovjet og i sør av Storbritannia og USA. Det kurdiske området, derimot, hadde ikke blitt okkupert, og ble liggende som et ingenmannsland mellom stormaktene. Nå så kurderne en mulighet. De organiserte seg i et eget politisk parti, Kurdistans demokratiske parti, og tok kontakt med Sovjet for å sikre seg deres støtte. Kort etter proklamerte de sin egen republikk.

Egentlig lå de kurdiske områdene innenfor det sovjetiske interesseområdet, men det var ingen russiske soldater der. Russerne hadde nok med å etablere sin egen, kommunistiske republikk i det okkuperte Nord-Iran.

Den nye kurderrepublikken tok seg blant annet av kurdiske flyktninger fra Irak. Våren 1945 kom hele Barzani-stammen på 10 000 mennesker over fjellet. De hadde tapt et militært oppgjør med de irakske militærstyrkene og måtte rømme.

Barzani-folkene var godt væpnet, og mange ble redde da den «ville» flokken kom ned på slettelandet og nærmet seg Mahabad. Men som Ghazi Muhammed sa: «Når kurdere møtes, finner de alltid en utvei.» Barzani-stammen ble mottatt med åpne armer. De veltrenede soldatene deres ble kjernen i det forsvaret den nye republikken opprettet.

Men lykken ble kortvarig. I 1947 ble Sovjet tvunget til å trekke seg ut av Nord-Iran. Storbritannia og USA sørget for at sjahen fikk all makt i landet. Før året var omme, var den kurdiske republikken knust av de

iranske militærstyrkene. President Ghazi Muhammed ble hengt på torget i Mahabad, på samme sted der han året før med store forventninger hadde erklært at det kurdiske selvstyret var opprettet.

Forholdene var nok en gang «normale» i Øst-Kurdistan.

Men frihetstanken blant kurderne i Iran ble ikke knust i 1947. Da sjahens regime brøt sammen på nyåret 1979, kom det ikke uventet at nettopp kurderne var den minoriteten som først grep til våpen og forlangte lokalt selvstyre av de nye maktøverne.

De hadde vært med på å kaste sjahen ut av landet og krevet noe igjen for innsatsen. Men nok en gang er kurderne blitt skuffet. Khomeiny, Irans nye leder, har fratatt kurderne nesten alle rettigheter. – En rekke kurdere er henrettet, og situasjonen er blitt vanskeligere og alvorligere for det kurdiske fjellfolket. I september 1979 besluttet kurderne å gå til åpen krig mot Iran.

Ghazi Muhammed ble hengt i 1947.

Kurderne var de første av de nasjonale minoritetene i Iran som forlangte lokalt indre selvstyre etter sjahens fall i 1979. Her poserer de foran kontoret til Kurdistans demokratiske parti med et kjempebilde av Ghazi Muhammed, lederen for Mahabad-republikken i 1946.

Kurderne i Syria

Araberne er som fluer.
Jo mer du vifter dem vekk,
jo mer nærgående blir de.

Kurdisk ordtak

Allah straffer menneskene
med tre plager:
Gresshopper, rotter og kurdere.

Arabisk ordtak

Kurderne og araberne har i mange hundre år bodd side om side. Egentlig har det vært få større konflikter dem imellom. Gjensidig respekt, fellesskap i islam og en felles front mot det tyrkiske overherredømmet samlet dem.

Når araberne likevel har diskriminert den kurdiske minoriteten i Syria og Irak, er årsakene mange. Viktig er oljefunnene som er gjort, og som araberne ønsker kontroll over. Men også den pan-arabiske* drømmen har spilt en viktig rolle. Etter hvert som arabiske områder har blitt fri, har håpet om arabisk enhet blitt stadig sterkere. Så sterkt at det er vanskelig for araberne å godta minoritetene. De bør gjøres til arabere.

* fellesarabiske

Den politikken myndighetene i Syria har ført overfor kurderne, taler sitt eget språk. Fram til 1963 hadde kurderne det ganske fritt. Men så utarbeidet myndighetene en hemmelig plan. Hele den kurdiske jordbruksbefolkningen langs grensen til Irak skulle flyttes. I stedet skulle arabere fra strøk lenger sør rykke inn.

Planen ble gjennomført i begynnelsen av 1970-årene. Resultatet ble at over 120 000 kurdere ble spredt som flyktninger rundt om i Syria. Noen fikk karrig jord i ørkenstrøk i sør. Andre slet seg fram med litt handel og håndverk. De fleste har havnet i slumstrøkene i Damaskus og andre byer.

Syernerne har kalt denne oppsplittingen en jordreform. Målet var, hevder de, å gå over til statseide kollektivbruk.

Dette er delvis sant. Men det som hendte, var at kurdiske bønder, som hadde bodd i disse områdene i mange generasjoner, ble sendt vekk og at araberne kom inn og overtok jorda. Hensikten var å isolere kurderne i

Sauen er en viktig del av husdyrholdet. Den gir både ull, kjøtt og melk.

Syria fra de mer innflytelsesrike kurderne i Irak. En stor gruppe kurdere som kom som flyktninger fra Tyrkia i 1920–30-årene, har ennå ikke fått syrisk statsborgerskap. De er statsløse og lever et utrygt og vanskelig liv. De står uten skolegang, har ikke noe krav på sykehjelp, pensjon eller andre offentlige goder.

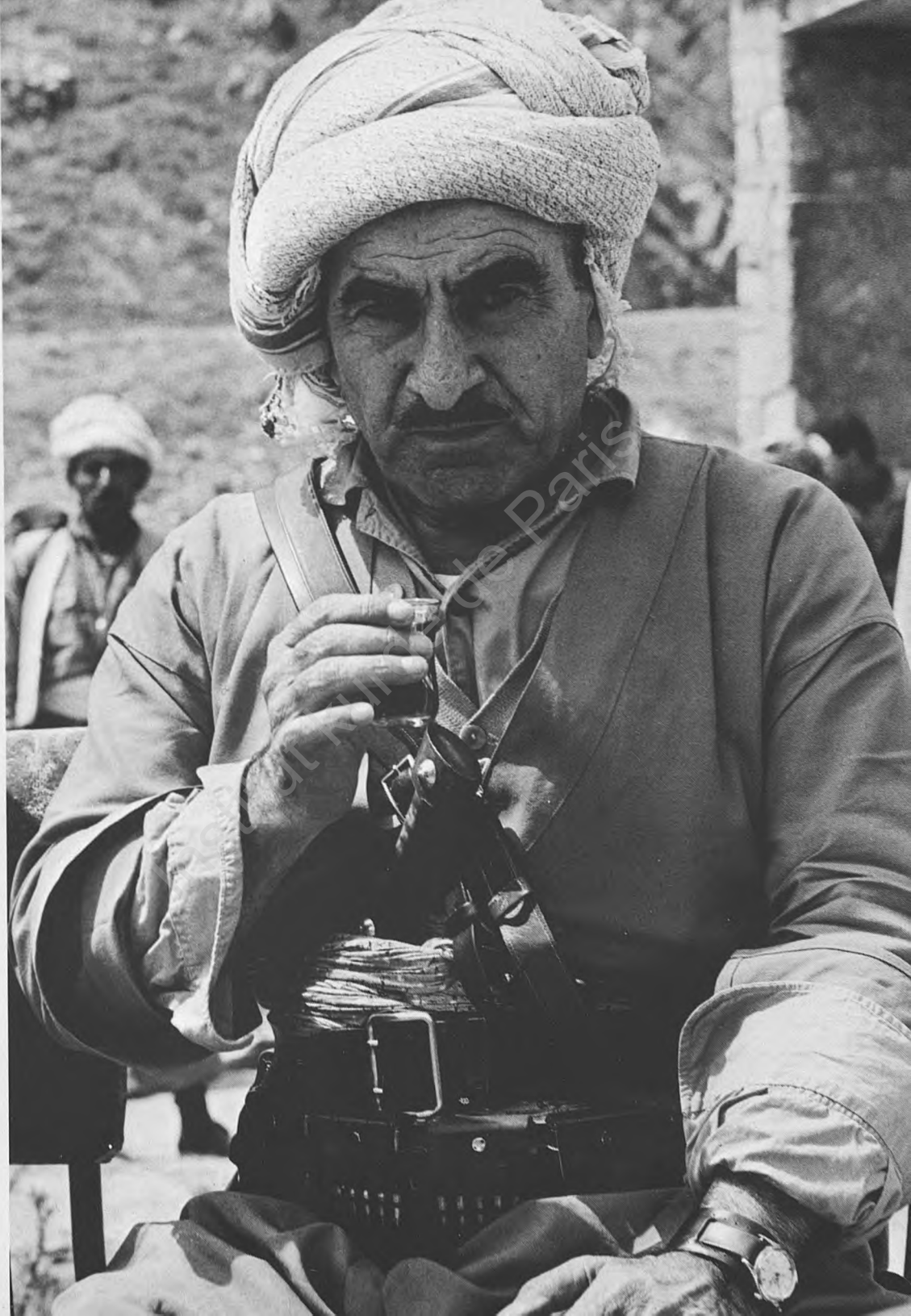
Kurderne i Syria har vært godt organisert. I 1956 samlet de seg rundt sitt eget Kurdistans demokratiske parti i Syria. De har protestert mot tvangsflytting og diskriminering, og ytt passiv motstand. De har holdt seg konsekvent på en ikke-volds-linje.

Likevel sitter mange av de kurdiske lederne fengslet i dagens Syria.

Kurderne i Irak og «de førti skrittene mot frihet»

«En fange som sto bundet til et tre, spurte fangevokteren sin om han ikke i stedet kunne binde ham fast til en stor eik som sto et stykke unna. Fangevokteren gjorde det, men etterpå spurte han hva det hele skulle være godt for. Var ikke det ene treet like godt som det andre? – Men jeg har fått gå førti skritt, svarte fangen.»

Mulla Mustafa Barzani fra Irak viet hele sitt liv til den kurdiske frigjøringskampen. Som 4-åring ble han fengslet av tyrkiske myndigheter sammen med sin mor og andre familiedlemmer. I 1946 var han med og dannet Mahabad-republikken i Iran. Fra 1947 til 1958 var han politisk flyktning i Sovjetunionen, for så å komme tilbake som leder for den kurdiske revolusjonen i Irak 1960-75. Han døde i mars 1979 og er gravlagt i "fri" kurdisk jord på iransk side av grensen.

Denne historien illustrerer på en måte hva den irakske delen av Kurdistan oppnådde under ledelse av Mulla Mustafa Barzani i 1960- og 70-årene.

I 1958 gjorde general Kassem statskupp i Irak. Han løsnnet det repet det kurdiske folket var bundet med. Skritt for skritt gikk de mot friheten. Ikke minst greidde de å gjøre verden kjent med den kurdiske tragedien!

Kurderne fikk ikke lov å leve uforstyrret. De kjempet stadig mot irakske myndigheter, og ble utsatt for bombing og andre typer militære angrep. Men i 1970 ga myndighetene i Bagdad etter og skrev under på en fredsavtale med kurderne.

I 1975 tok imidlertid kurderne det førtiende og siste skrittet. Så ble de på nytt bundet fast.

Grunnlaget for den tragiske konflikten i Irak ble lagt av kolonimakten Storbritannia etter første verdenskrigen. Det oljerike Sør-Kurdistan ble slått sammen med det arabiske Mesopotamia til den nye staten Irak. Avtalen var at kurderne skulle ha lokalt indre selvstyre. Men både britene og de irakske myndighetene gikk siden tilbake på disse løftene. Kurderne gjorde opprør, og de ble flere ganger utsatt for bombing og andre typer militære angrep – først av britene, siden av araberne.

I 1974 var kurderne så sterke militært at det så ut som de skulle vinne kampen. Sjahan av Iran støttet nå kurderne med våpen og utstyr, oppmuntret av USA. Den irakske hæren ble støttet av Sovjet.

Da ble de andre araberlandene redde. Ville de komme til å «miste» det oljerike Irak til sjahen av Iran? Sjahen selv ble urolig. Han skjønte plutselig at han kunne få et sterkt kurdisk samfunn rett utenfor sin egen stuedør. Tyrkiske politikere sov urolig og hadde mareritt der de så for seg hva som kunne skje hvis deres egne 10 millioner kurdere ville få hjelp fra et nyopprettet kurdisk rike i Irak.

Sjahen valgte den enkleste og sikreste løsningen. 11. mars 1975 omfavnet han den irakske utenriksministeren i et møtelokale i Algerie. Slik undertegnet han «dødsdommen» over kurderne. Iran fikk løfte om å få overherredømmet i Den persiske gulfen, mot at sjahen hjalp til med å knuse kurderne.

Kurderne sto foran et valg. De kunne legge ned våpnene og overgi seg til den irakske hæren. Eller de kunne fortsette kampen, men nå mot en samlet iraksk, iransk og til og med tyrkisk militærmakt.

Militært sto kurderne sterkt. Men de hadde i tillegg ansvaret for 200 000 sivile flyktninger som var rømt over til Iran under kampene. Like

Flyktninger venter på å få reise inn i Iran.

mange flyktninger lå trykket sammen i høfjellet på iraksk side opp mot grensen til Tyrkia.

Hva skulle de gjøre? De appellerte til USA, som snudde det døve øret til. Deretter la de ned våpnene. Hensynet til de mange flyktningene var avgjørende.

Irak slo nå over på en sterkt diskriminerende og rasistisk politikk overfor kurderne. Kurderne mistet de stillingene de hadde i staten og i oljeindustrien. Kurdisk språk ble mindre og mindre brukt i radio og fjernsyn og i skolene. Kurdiske aviser ble nedlagt. Kurdiske fakultetsledere* ved det nye universitetet i Sulaimania ble sagt opp, og arabere ble ansatt i deres sted. Alle kurdere som bor i den arabiske delen av landet, måtte la seg registrere hos politiet.

* undervisere

Siden 1975 er tusener av kurdiske og assyriske familier tvangsflyttet fra oljeområdene. Landsbyene deres blir brent. Oljen skal tilhøre araberne!

I dag sitter 20 000 tidligere kurdiske soldater i konsentrasjonsleirer i Sør-Irak. I andre leirer i nærheten finnes det omtrent 100 000 sivile flyktninger. De fleste av disse er fattige bondefamilier fra de kurdiske

oljeområdene. Det går rykter om sykdom og matmangel i leirene, men internasjonale hjelpeorganisasjoner har ikke fått lov til å besøke dem.

Denne undertrykkelsespolitikken har ført til at det på nytt er blitt dannet geriljastyrker oppe i fjellene. Det har allerede vært flere harde sammenstøt mellom slike geriljagrupper og irakske myndigheter.

De nye politiske lederne blant kurderne i Irak er sterkt venstreorienterte. De legger vekt på politisering* av folkemassene. De har lært av fortiden og holder seg til Mao Tse Tungs ord om at man skal stole på egne krefter.

* bevisstgjøre politisk

Viyan

I en landsby som klamrer seg fast til en bratt ås, som stiger og stiger til den når snøfjellet og himmelen som nesten alltid er blå, bodde en jente som heter Viyan.

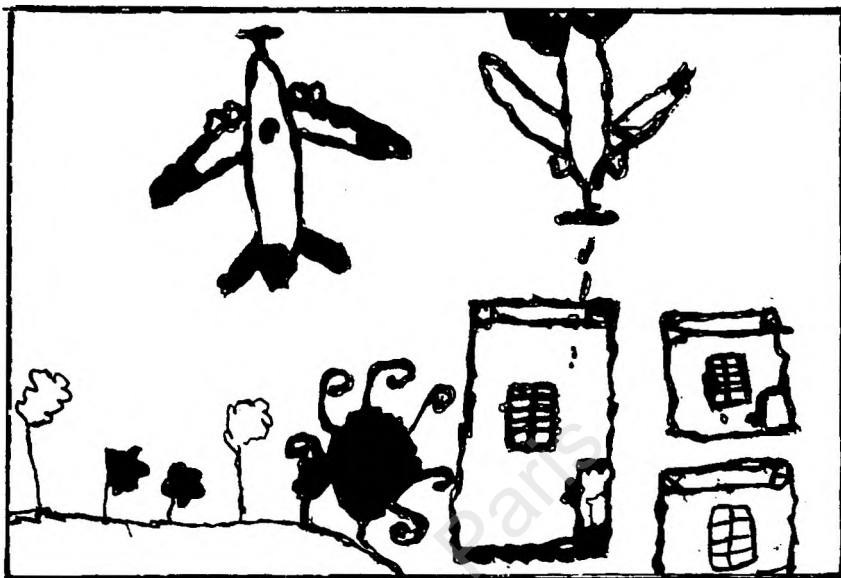
Hun bor der ikke mer. Viyan betyr kjærlighet på kurdisk, men i landsbyen Galala som er omgitt av tobakksåkre og stillhet, finnes det hverken mye folk eller kjærlighet lenger.

Viyan er tolv år og pen som de fleste kurdiske jentene, men hun er ikke som før. For bare noen uker siden, da alt var annerledes i Galala, var Viyan et harmonisk og intelligent barn, som gikk på den store skolen midt i byen og drømte om å bli lege, og om kveldene lærte hun og noen andre jenter å danse kurdiske folkedanser.

Den dagen vi klatret oppover de bratte gatene i Galala, sto skolen tom, hovedgaten lå øde, de små butikkene og tehusene var stengt, det lekte ingen barn i gatene. Og Viyan fant jeg i en stor hule i fjellet ovenfor byen. Der satt hun sammenkrøpet under en stein, og ansiktet hennes var stift av skrekk.

Bombing, slik et kurdisk skolebarn oppfatter det.

Plutselig en het dag hadde bombene falt over Galala, det hørtes ut som verdens ende, husene ristet og Viyans ansikt ble grått av støv. Siden den dagen er Viyan annerledes. hun virker ikke harmonisk lenger, øynene er urolige, det rykker i kinnene. kroppen er rastløs og redd. Hver gang hun hører en fremmed lyd, farer hun sammen. skriker og løper og gjemmer seg i et mørkt hjørne som et redd dyr.

– Nettene er verst for henne, sier moren. – Da skriker hun ofte i redsel, at flyene kommer.

Og flyene kom til Galala igjen og igjen, og Viyan ble stadig mer besatt av frykten. Hun torde ikke gå mer enn noen få meter fra hulen, hun svarte på spørsmål, men satt alltid og lyttet og så opp mot himmelen.

Den dagen jeg var i Galala, gikk alarmer fire ganger. Jeg satt sammen med henne oppe i hulen, rundt oss trykket over hundre mennesker fra Galala seg tett inntil hverandre. Hulen var stinn av lukt, skitt og redsel.

En av gangene falt bombene over Derman, en landsby nede i dalen. Viyan skrek. Hun er bare tolv år, og for noen uker siden danset hun i gaten utenfor det fattigslige huset familien bodde i. Nå tenkte hun bare på å slippe å dø.

Dette er Viyans og tusener av andre kurdiske barns krig. Mange av dem som ikke blir drept av bombene, blir likevel rammet, for alltid.

Mange hundre kilometer borte sitter ministre og sender bombe-fly mot dem og sier til verden at i landet vårt er alt rolig.

Og det er rolig i Galala og hundrevis av andre kurdiske landsbyer i dag.

Fuglene synger, støvet virvler og solen skinner, men menneskene har forlatt hjemmene sine og lever enten en steinalderliknende tilværelse i huler oppe i åsene, eller de er på flukt østover til Iran.

Ja, alt er rolig i Galala. Når jeg skriver dette, sitter Viyan og 20 000 flyktninger i grønne telt i et fremmed land mens mennene slåss på andre siden av den hvite tinderaden i vest.

Men talløse skarer kryper fremdeles sammen i Kurdistans fjellhuler. Uke etter uke sitter de likeglade og venter, med skitt og søle og ekskrementer omkring seg. Det bombene ikke makter, ordner her sykdommene.

I en svær hule ved Razan, ikke langt fra Galala, så jeg en ung kvinne som satt alene og gråt. – Hva er det som feiler henne, Delir? spurte jeg tolken. Han snakket med henne en stund og sa: – Barnet hennes døde i dag morges. Det var tre måneder gammelt. I går døde det også et barn her.

Jeg så mødre sitte og vogge barn som så ut til å befinne seg på grensen til koma, noen blødde neseblod. Det ville dø mange barn i den hulen hvis ikke noe ble gjort. Det dør mange barn i slike huler denne sommeren.

– Hva vil du gjøre nå? spurte jeg kvinnen.

– Jeg vet ikke, svarte hun lavt. – Jeg vet ingenting.

Dette er en gammel måte å treske korn på. Hveten kastes opp i luften, agnene blir tatt av vinden, og kornet faller ned til jorda.

I landflyktighet

De siste førti årene har flere millioner kurdere forlatt Kurdistan. De har slått seg ned i storbyene i Vest-Tyrkia, i Teheran, i Bagdad – og i Vest-Europa.

Årsakene til dette er mange. Landet har blitt overbefolket. Fattigdommen har tvunget dem av sted, på leting etter arbeid og levebrød. De siste årene har mekaniseringen av jordbruket også kommet til Kurdistan, og mange leilendinger og jordløse sesongarbeidere har blitt stående uten arbeid.

Bare i Istanbul og Ankara bor det i dag sannsynligvis nærmere 2 millioner kurdere. Mange av dem holder til i slumstrøkene.

Den som vil satse på å være landsbybonde og leilending i Kurdistan i dag, satser på en svært utrygg framtid. Prisene på de varene bonden har å tilby, stiger ikke så raskt som prisene på de varene han selv trenger å kjøpe. Industriarbeid i storbyene virker sikrere. Arbeiderne har den siste

tiden greidd å organisere seg, og har derfor en viss sjanse til å påvirke sin egen livssituasjon og levestandard.

Noen har altså reist så langt som til Vest-Europa. Sannsynligvis finnes det omtrent 300 000 kurdere i vest-europeisk industri. De fleste har fått arbeid i Vest-Tyskland.

Men ikke alle kurderne i landflyktighet er arbeidere. En del er studenter og intellektuelle. Svært mange av disse kommer fra det irakske Kurdistan. Ikke så få har flyktet fra landet, i frykt for å bli fengslet for politisk virksomhet.

Disse kurderne er svært opptatt av den nasjonale kampen. De har startet forskjellige organisasjoner og gitt ut tidsskrifter og småhefter om kurderne og deres situasjon. De har også startet folkemusikk-orkestre og dansegrupper og arrangert forestillinger. Dette gjør de både fordi de vil holde ved like sine tradisjoner, og fordi de på denne måten kan gjøre vertslandene kjent med kurdernes kultur og kurdernes situasjon.

Svært mange av kurderne våger ikke bruke sitt eget navn når de står fram offentlig. Selv om de oppholder seg i et land så langt unna Kurdistan som Norge, foretrekker de å bruke et psevdonym – et falsk navn. Det er først og fremst kurderne fra Nord-Kurdistan som gjør dette. Årsaken er enkel nok: de *vet* at de tyrkiske myndighetene holder nøye øye med kurderne, uansett hvor i verden de befinner seg. Og de *vet* hvor farlig det er å tale kurdernes sak.

I Norge finnes det litt over fire hundre kurdere. Ti av dem er politiske flyktninger. Resten arbeider i industrien. Kurderne ser på oss nordmenn som et fjellfolk, akkurat som dem selv. Språket er fremmed, men ikke så fremmed. En god del ord er faktisk nesten like, og mye i grammatikken og setningsbygningen er felles. Kurderne har derfor ikke altfor store vanskeligheter med å lære norsk.

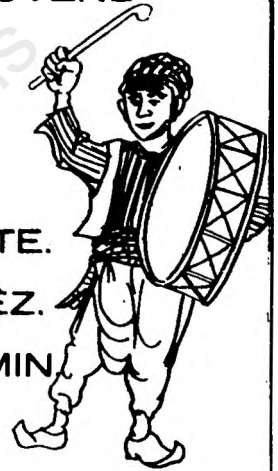
En side fra en ABC på kurdisk, utgitt i Tyrkia. Boken ble straks forbudt.

<i>Kurdisk</i>	<i>Norsk</i>	<i>Kurdisk</i>	<i>Norsk</i>
ja	ja	bra	bror
ne	nei	ma	mor
now/name	navn	pore	hår
steir	stjerne	sole	salt
newe	ny	hest	hest
va	vei	revi	rev

G

GA GUR GÛZ GOŞT GORE

GENIM GOLIK GOVEND

GAYÊ REŞ PIR XURTE.

GUR KETE NAVA PÊZ.

GÎYA DI DE ÇOKA MIN.

GENIM SERIDÎ.

GOVEND GEŞ BÛ.

Fortsatt håp og optimisme

1979 ble utpekt av De forente nasjoner til å være Det internasjonale barneåret. Hva med de kurdiske barna?

Vi vet at barna de fleste steder ikke kan få undervisning på sitt eget språk. De får ikke lov til å bli kjent med sin egen kultur. I Irak sitter mange barn dessuten i fengsel. De ble registrert sammen med sine mødre. Årsaken kan for eksempel ha vært at en eldre bror var soldat i den kurdiske frigjøringshæren.

Men dette er ikke alt.

I 1977 meldte Amnesty International følgende fra Irak: I juli/august 1976 ble fire skoleelever mellom 14 og 15 år torturert i hjel fordi de hadde hatt med seg flygeblad.

I mai 1977 ble en 19 år gammel kurdisk student torturert i hjel.

I oktober samme år kunne det tyske «Evangelischer Pressedienst» meddele: «Blant de 39 kurderne som ble hengt, var en gutt på 12 år.»

Det har kommet inn protester fra mange kanter av verden. Men Irak

har ikke lovet noe. Kurdiske barn kan – for det vi vet – fortsatt utsettes for tortur, mishandling og henrettelse.

Men kurderne har ikke gitt opp håpet. Tvert imot. De er optimister. De er ikke redde for at Tyrkia, Irak og Iran vil lykkes i å få kurderne til å gli inn som en del av det store arabiske eller tyrkiske folkehavet. Deres kultur, deres språk og deres tro på en nasjonal framtid er det umulig å knekke.

Kanskje, sier de, vil det gå bare noen få år før drømmene våre er blitt virkelige. Kanskje vil vi om kort tid ha kurdiske skoler, kurdiske aviser. Kanskje er det bare et par år til det kurdiske flagget vaier på toppen av den kurdiske parlamentsbygningen!

Er dette ønskedrømmer?

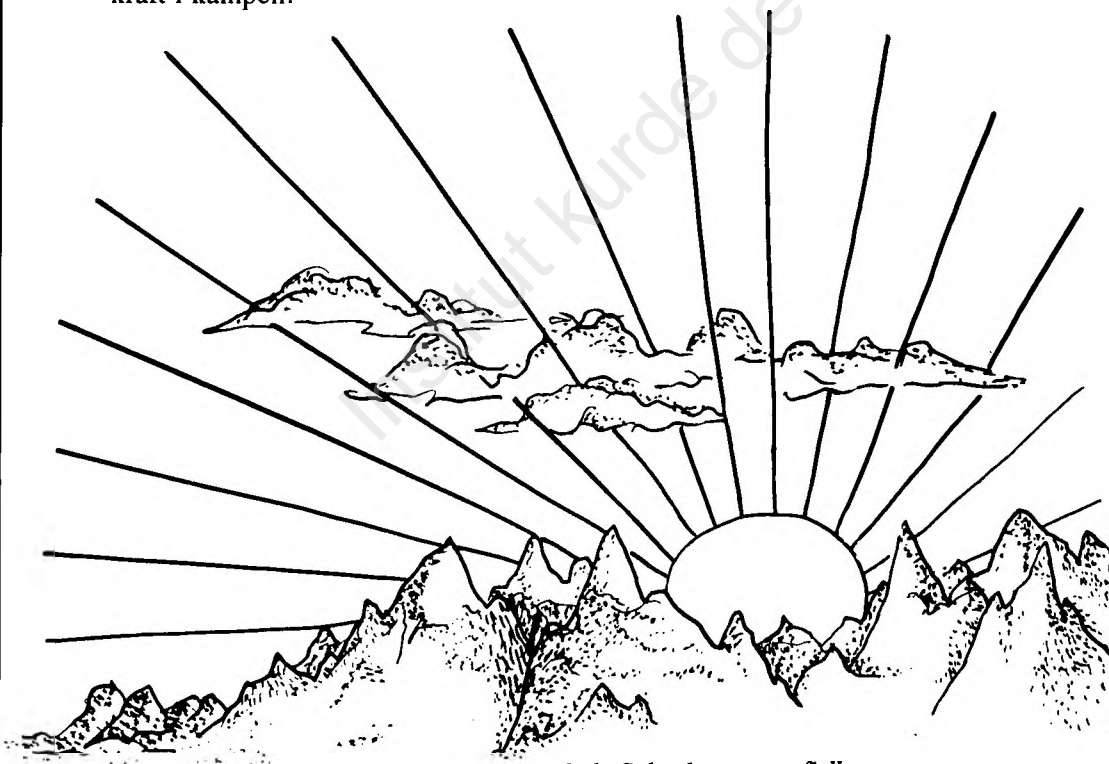
Det er ikke godt å si. Høsten 1979 har kurderne startet en ny strategi. Tidligere kjempet de i ulike områder av Kurdistan mot sine ulike makthavere. Makthaverne i Tyrkia, Iran, Irak og Syria gikk sammen om å slå ned opprør. Da kurderne i 1979 kjempet mot Khomeiny, dro kurdiske geriljatropper fra Tyrkia, Irak og Syria inn i Iran og hjalp sine kurdiske frender. Det er blitt enighet om å stå sammen om kampen. Uroen fra

Iran har spredt seg til de øvrige landene, åpen krig er i anmarsj. Det er erklært unntakstilstand i de kurdiske områdene i Tyrkia, Irak og Syria. Kurdiske parlamentsmedlemmer i Tyrkia, Iskan Azizoğlu og Nurettin Yilmaz, har offentlig protestert mot at Tyrkia hjelper Iran i striden mot kurderne.

Og kurderne sier: – Det blir ikke fred i Midt-Østen før vi har vår frihet.

De andre landene som i dag undertrykker Kurdistan, er langt mindre stabile enn Iran i hvert fall tilsynelatende var det, før sjahens fall i begynnelsen av 1979. Både i Irak og Tyrkia er det flere enn kurderne som er misfornøyde med det nåværende styret. Det er først og fremst våpenmakten som gjør at myndighetene i de to landene kan holde kontroll.

De kurdiske frihetskjemperne krever ikke bare nasjonal selvstendighet. De har et politisk og sosialt program. De ønsker å gjøre noe for de store, fattige folkemassene. Et fritt Kurdistan kan bety bedre levevilkår og bedre arbeidsvilkår for den alminnelige kurder. Dette er en viktig kraft i kampen!

Kurdernes symbol: Solnedgang over fjellene.

Å, Habur, Habur *

Du er så lang og dyp som mitt håp
Hva er det du kjemper for, frådende, flommende?
Kjenner du ikke til søvn og hvile?
Du ynker deg alltid, sukker, skriker
Men ingen vet hva du ønsker
uten jeg: Du vil bli mektig, lengre
Ditt leie er for smalt
omgitt av bratte klipper
som kaster dine bølger tilbake med brøl og skrik
Som jeg, tørster du for sterkt etter frihet
og river opp jordens bryst med møye
Likevel skjønner jeg ikke
hvorfor du ikke er større
Tross all din velde bare forsvinner du
i det kjærlighetsløse havet
Men jeg skulle ønske jeg var som deg
uten sorg og sår
Du lever med glede, uten hjerte og hjerne
Om du var kurder som jeg
ville du se all din glede
forvandles til sorg og sår

Ciğexun

* *Habur* – elv i Kurdistan

Norsk oversettelse ved Egil Ulateig.

Kurdistan – historisk oversikt

- 2500–1500 f.Kr.: *Mitanni* og *Urartu* var to mektige oldtidsriker med høy kultur i Kurdistan.
- 612 f.Kr.: De kurdiske *mederne* hærtar Ninive og knuser det assyriske riket. Persere og kurdere danner senere det persiske imperiet i Midt-Østen.
- 700–1000 f.Kr.: Araberne hærtar Kurdistan og innfører islam.
- 1300–1400: Tyrkere hærtar store deler av Kurdistan.
- 1639: Kurdistan blir delt mellom Tyrkia og Persia. Mange kurdiske fyrstedømmer har senere lokalt selvstyre innenfor det tyrkiske imperiet.
- 1923: Vest-Kurdistan delt mellom Tyrkia, Irak og Syria etter 1. verdenskrig.
- 1920–1938 Tyrkia: Kurdisk selvstyre-krig i Tyrkia. Kurdisk nederlag. Henrettelser og massedepotering av kurdere til de vestlige delene av Tyrkia.
- Irak: Kurdiske opprør i 1920- og 1930-årene i Irak blir slått ned av britiske og arabiske styrker. Store oljefunn på kurdiske områder i Irak.
- 1946–1947 Iran: Kortvarig kurdisk selvstyre i Iran med Mahabad-republikken. Kurdistans demokratiske parti grunnlagt.
- 1960–1975 Irak: Vellykket kurdisk frihetskamp i Irak. Kurderne danner sin egen administrasjon i de frigjorte områdene. Den irakske politikken veksler mellom full krig mot kurderne og forsikring om selvstyre. Våren 1975 knuser Irak den kurdiske selvstyrebevegelse med hjelp fra sjahen av Iran.
- 1963 Syria: «Arabisk belte»-planen i Syria: Kurdiske bønder blir tvangsflyttet fra grenseområdene mot Irak og Tyrkia, og arabere flytter inn isteden.
- 1975–1979 Irak: Ny, kurdisk geriljakrig i Nord-Irak. Fengsling og henrettelser av kurdiske patrioter. Massedepotering av kurdiske bønder fra oljeområdene.
- 1978–1979 Tyrkia: Voksende politisk uro i de kurdiske provinsene i Tyrkia. Krav om å godkjenne kurderne som egen nasjonalitet.
- 1979 Iran: Kurderne i Iran går til væpnet opprør etter sjahens fall. De krever kulturell frihet og lokalt indre selvstyre. Khomeiny krever kurdernes opprør slått ned. I løpet av seks måneder er mange mennesker henrettet. Kurderne er fratatt alle rettigheter.
- September 1979: Unntakstilstand i de kurdiske områdene i Tyrkia, Iran og Irak. Kurderne fra de fire involverte landene kjemper som en samlet enhet for et fritt Kurdistan.

Omtale av forfatterne

Dogan Kilic, kurder og født i 1938 i fjellbyen Erzincan i Dersim, som ligger i det nåværende Tyrkia. Har studert i USA, virket i Tyrkia som journalist og forfatter. Åtte bøker resulterte i ni arrestasjoner, hvilket innebar 4½ år i tyrkisk fengsel. I 1973 måtte han pga. arbeidet for sitt folk rømme fra landet. Kilic har bodd i Norge som politisk flyktning siden 1975.

Torstein Kongslien, født 1942 i Vang i Valdres. Utdannet veterinær. Har arbeidet med kurdersaken siden 1960-årene. Han har skrevet en rekke artikler om emnet i aviser og tidsskrift, og har arbeidet aktivt som formann i Norsk Kurdisk Forening fra 1970.

Litteratur

- S. Rastgeldi: Det glömda kriget. Rapport från Irakiska Kurdistan. (Natur och Kultur. Stockholm 1967.)
- Jan Hjarnø: Kurderne – et splittet folk. (Munksgaard. København 1972.)
- Erlendur Haraldsson: Med uppreisnarmönnum i Kurdistan. (Island 1966.)
- Mahmut Baksi: Små slaver. (Forlaget Forum Barn. Oslo 1977) Den kurdiska frågan i Turkiet. (Oktober. Stockholm 1974.)
- Barbro Karabuda: Öster om Eufrat – i kurdernas land. (Tiden. Stockholm 1960.)
- Andres Küng/Olof G. Tandberg: Jordens förtryckta – etniska minoriteter i världen. (Aldus/Bonniers. Stockholm 1970.)
- Henny Harald Hansen: Allahs døtre. Blant muhammedanske kvinder i Kurdistan. (Munksgaard. København 1958.)
- Islams kvinder i Den nære Orient. (Mellempøkeligt Samvirke. København 1967.)
- Fredrik Barth: Principles of Social Organization in Southern Kurdistan. (Universitetets etnografiske museum. Oslo 1953.)
- Majeed R. Jafar: Under-Underdevelopment. A Regional Case Study of the Kurdish Area in Turkey. (Helsinki universitet 1976.)
- William Eagleton jr.: The Kurdish Republic of 1946. (Oxford University Press. London 1963.)
- Jürgen Roth u.a.: Geographie der Unterdrückten-die Kurden. (Rowohlt-Verlag. Tyskland 1978.)
- Gabriele Yonan: Assyrer heute. (Gesellschaft für bedrohte Völker. Hamburg 1978.)
- E.B. Soane: To Mesopotamia and Kurdistan in Disguise. (London 1926.)
- A.R. Ghassemlou: Kurdistan and the Kurds. (London 1965.)
- C.J. Edmonds: Kurds, Turks and Arabs. (London 1957.)
- Ismet Sherif Vanly: The Kurdish Problem in Syria. (Sveits 1968) The Revolution of Iraki Kurdistan. (Sveits 1965.)
- Emir Kamuran Bedir-Khan: La Question Kurde. (Paris 1960.)
- Ismail Besicki: Kurtlerin mecburi iskani. (Ankara 1977.)
- Dogan Kilic: Kurtlerin mensei ve kurt dili incelemeleri. (Desim Yayineoi 1963.)
- Abdurahman Ghassemolou: Kurds and the Kurdistan. (London 1965.)
- Hewal Backin: Det kurdiska folkets situasjon i Turkiet. (Hovedoppgave ved Uppsala Universitet 1977.)

Tidsskrift og småhefter:

Pogrom. (Gesellschaft für bedrohte Völker. Hamburg.)

«Kurdish Facts». (I.S.K. Amsterdam.)

Kurdistan Info. (The British-Kurdish Friendship Society. London.)

«Bahoz». (Kurdiska Studentföreningen i Sverige. Uppsala.)

Kurdistan. (The Kurdish Student Society in Europe. London. Wien. Bonn etc.)

«Pesh Merga». «Kurdistan Review». «Know the Kurds Series». (The Kurdistan Democratic Party. Foreign Representation. London. Helsinki. Stockholm.)

«Chiya». (Kurdisk tidsskrift. Berlin.)

Christina Berthelsen: Om kurderne. Antropress. (Oslo Universitet 1979.)

Memo Yetkin: Kolonimakta i Tyrkia. (Dag og tid 2. juni 1978.)

Dogan Kilic: Roja newe. – Ukeavis utgitt av forfatteren. – Forbudt av den tyrkiske regjering.

Dikt – teater – romaner:

Ahmed Khani: «Mem û Zin». Kurdish national epic. (English translation edited by Allan Ward. Amsterdam 1968.)

Hemreş Reşo: Bakur/Nordwind. Dikt. (ISK. Amsterdam 1967.)

Pål Sundvor: Kurdarspel. (Gyldendal. Oslo 1978.)

Yasar Kemal: «Magre Memed». (Aschehoug 1971.) «Tistlene brenner». (Cappelen 1974.) «Legenden om Ararat» (Cappelen 1975.) «Legenden om de tusen okser». (Cappelen 1976.) «Bomullsveien». (Cappelen 1976.) «Jord av jern, himmel av kobber». (Cappelen 1978.) «Gresset som aldri dør». (Cappelen 1979.)

BILLEDFORTEGNELSE:

Norsk Presse-Service: 8-9, 12, 18, 31, 35, 45, 46, 47, 50, 55, 63, 64, 65, 66, 72, 73.
Ann Eriksson: Omslagsbilde, 10, 13, 14, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 32, 33,
37, 40, 42, 51, 53, 56, 58, 60, 68, 69, 74. Der Spiegel: 39. William Agelton jr.: 20, 44.
Dogan Kilic har skaffet følgende bilder: 3, 7, 13, 20, 54, 56, 58, 67, 71, 75. CIMRA-
LONDON: 48.

Tre av diktene i denne boka: Landet, Kjærligheten til landet, og Ha takk Gud, er skrevet av Hemreş Reşo, en ung kurder fra Nord-Kurdistan. Han bor nå som flyktning i Berlin. Diktene er hentet fra boka «Bakur/ Nordwind», *bakur* betyr *nordavind*, utgitt på Eurasya forlag, ISK, Amsterdam 1968. Det fjerde diktet, Habur, er skrevet av den mest kjente nålevende kurdiske lyriker, Ciğerxun. Han er over 70 år, og flyktet til Sverige i 1979. *Habur* er navnet på en kurdisk elv.

TRUEDE FOLK

©Copyright 1979 Dreyers Forlag,

B. A. Butenschøn A/S & Co., Arbiensgt. 7, Oslo 2.

Boken er trykt av Rogaland Industritrykk, Stavanger 1979.

Sats er levert fra Fotosats Grønli A/S, Oslo.

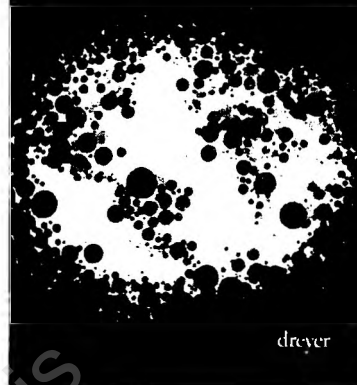
ISBN 82-09-03122-8 hft.

ISBN 82-09-03137-6 innb.

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

Fortellinger fra fjerne strøk

Fortellinger fra fjerne strøk

I novellesamlingen møter vi mennesker fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Nord-Amerika. Ikke minst gir disse spennende historiene et bilde på *kvinnenes* situasjon rundt om i verden.

Enkeltmennesket engasjerer oss, vi får inntrykk av at fjerne strøk ikke er så fjerne likevel. Glede, sorg, kjærlighet og død er felles for oss alle. Gjennom historiene kommer de ulike kulturers særpreg fram.

Redigert av Elisabeth Aasen

Illustrert av Johan Kippenbroeck

Boka er utgitt i to utgaver:

Innbundet utgave (gavebok)

ISBN 09-02603-8 kr 78,-

Kommentarutgave

ISBN 09-02604-6 kr 64,-

Kommentarutgaven presenterer 70 siders tilleggsstoff med orientering om forfatterne og opplysninger om de ulike kulturer.

DREYER

KURDERNE

– et folk i Midt-Østen

Ararat, fjellet Noas ark strandet på, har vi alle hørt om. Men de færreste av oss vet at Ararat ligger i Kurdistan. Vi kjenner ikke et land ved det navnet, og vi finner det ikke på kartet. Ikke desto mindre finnes det et Kurdistan, det finnes kurdere, og det finnes et kurdisk språk.

Kurdistan er splittet opp og delt mellom Tyrkia, Irak, Iran, Syria og Sovjet. Ikke minst har kurderne i vårt århundre kjempet for å beholde sine skikker, sin kultur og sitt språk. De har kjempet for selvstyre. Men i Tyrkia ønsket man at kurderne skulle være tyrkiske, fjelltyrkere skulle de kalles. I Iran skulle de bli persere, i Syria og Irak arabere. Kurdisk språk ble forbudt.

På tross av deportasjoner, henrettelser og militære overgrep, har kurderne ikke gitt opp eller bøyet av på sine krav. I perioder har situasjonen sett lysere ut, men så er de blitt ofret på storpolitikkens alter. Ikke minst er det av betydning at Kurdistan har rike oljeforekomster.

Ved inngangen til 1980-årene står kurderne ganske sterkt, men Irans nye leder Khomeiny har krevet kurderne knust. De er fratatt nesten alle rettigheter i Iran. Som svar på dette, har kurderne fra Tyrkia, Irak og Syria slått seg sammen med kurderne i Iran for å kjempe om et fritt Kurdistan.